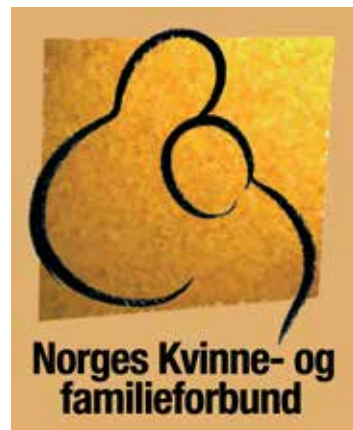

Kvinner & Familie

Nr. 2/2017

MEDLEMSBLAD FOR NORGES KVINNE- OG FAMILIEFORBUND

HELSE OG
FOREBYGGING

Forsidefoto: shutterstock.com

Kvinner & familie

Nr. 2 2017

131. årgang - Grunnlagt 1887

Redaktør

Lene Sjøgaard Gloslie

Utgiver:

Norges Kvinne- og familieforbund

Stortingsgaten 12, 0161 Oslo.

Telefon: + (47) 22 47 83 80

E-post: post@kvinnerogfamilie.no

Annonser:

post@kvinnerogfamilie.no

Abonnement:

Kan bestilles hos utgiver: NOK 150,- pr. år.

Medlemmer av forbundet får bladet gratis

Design:

Cathrines.cmykeri/chfuglei@gmail.com

Trykk: Gamlebyen Grafiske AS

Opplag: 3500

Redaksjonsrådet:

Lene Sjøgaard Gloslie:

redaktor@kvinnerogfamilie.no

Mette Gunnari:

mette@kvinnerogfamilie.no

Sonja Kjølraug:

sonja@kvinnerogfamilie.no

Elisabeth Rusdal:

elisabeth@kvinnerogfamilie.no

Wenche Rolstad:

wenche@kvinnerogfamilie.no

Internettadresse:

www.kvinnerogfamilie.no

Frist for stoff: 30. august 2017

Ettertrykk og kopiering av Kvinner & families stoff og annonser er ikke tillatt uten etter avtale.

ISSN NR: 1891 - 7992

ISSN NR trykt utgave: 1500 - 3000

Norges Kvinne- og familieforbund

Hensikt: Styrke familiens posisjon gjennom tiltak som gir tid og mulighet til omsorg for hverandre.

Visjon: Anerkjennelse av kvinners ulike valg gjennom livsfaser. Verdssetting av familien som bærebjelke i utviklingen av et godt samfunn.

K&F er tilsluttet:

Nordens Kvinneforbund (NKF)

Associated Country Women of the World

(ACWW)

KFB (Kvinner frivillige beredskap)

FOKUS Forum for Kvinner og Utviklings-spørsmål

Leder

Elisabeth Rusdal

Forbundsleder

Kjære medlem!

Vi er midt i en travel og aktiv vår. De fleste steder i landet er nå årsmøtene ferdige. Og ut fra tilbakemeldinger og egne erfaringer er det helt klart stort engasjement fra alle våre ledd landet over. Dette er et viktig bidrag til å skape gode nærmiljøer der vi er.

Vi vil høre fra deg. Vi vet at mange av dere har tanker og ideer om ting og saker dere vil forbundet skal gjøre noe med. Noen av dere har også tanker om arbeidet i forbundet. Vær så snill, send oss gjerne noen ord om dette. For å sikre at dere lettere kan gi oss innspill og synspunkter, har dere nå mulighet til det gjennom forslagskasse på nettsidene våre eller via chat. Selvsagt kan du fortsatt sende oss brev eller e-post direkte også. Du velger dette selv. Men sitt ikke inne med tanker og synspunkter uten å bringe det videre til oss. Vi setter pris på alle tilbakemeldinger.

Kvinner helse synes fortsatt å være en offentlig salderingspost. Lokalsykehusstilbudene reduseres. Truslene er stadig der om nedleggelse av akuttkirurgiske tilbud. Dette betyr noe for oss alle. I tillegg legges lokale fødeavdelinger ned. Vi som har passert aktuell alder vet noe om hva det betyr med fødetilbud i nærheten av der vi bor. Vi må bistå i kampen for å bevare dette. Ikke for egen del, men for våre barn og barnebarns skyld.

Noen steder i landet er det også debatter i gang om å redusere mammografitilbudet. Der vi har fått kjennskap til saken, har vi reagert. Du kan lese noe mer om dette – vi lyktes i én sak. Da kan vi lykkes i flere. Sikkert er det at i disse sakene benyttes økonomi som argument. Men hvorfor skal det i større grad ramme forebyggende helse og tilbud til kvinnene?

Eldre. Det snakkes mye om å planlegge sin pensjonstilværelse. Det er viktig. For pensjonistenes økonomiske utvikling følger på ingen måte pris- og kostnadsutviklingen. Slik kan det ikke fortsette. Vi skriver litt om dette i denne utgaven av bladet også.

Ny eldrereform er på trappene og under utarbeidelse. Sentralstyret har allerede sendt inn innspill. Vi har via kretsene bedt om synspunkter fra dere som er medlemmer også. Regjeringen inviterer til innspillmøter

landet over. Alle lag og direktmedlemmer har fått informasjon om dette via Forbundsnytt nr. 2 som ble sendt ut i slutten av uke 16. Så hvis du har meninger, delta gjerne i møtene og kom med dine synspunkter. Vi vil også høre fra deg om dine tanker. Da kan vi ta det med i vårt arbeid rundt dette.

Synliggjøring. Dette arbeider vi med. Vi forsøker med annonser, vi kommer med pressemeldinger, skriver leserinnlegg etc. Det gir resultater. Likevel skulle vi ønske vi var enda mer synlige. I midten av august skal vi delta på Arendalsuka. Der vil vi ha fokus på de sakene landsmøtet har sagt at vi skal prioritere. Så er du i Arendal den uken, besøk oss gjerne.

Når du leser dette er det ikke lenge før ferietiden nærmer seg. La oss håpe det også da er sommervarme. Når jeg skriver nå i siste halvdel av april, så laver snøen ned utenfor vinduene på mitt hjemmekontor. Svært lite vårlig, faktisk vinter.

Samtidig leser jeg om matsvinn og at vi som forbrukere kaster for mye mat. Dagligvarebransjen sier de gjør sitt for å redusere matsvinn. Det er forbrukerne som må ta grep. Ja, det gjør vi gjerne. Men bransjen har fortsatt sitt å gjøre. For i sin iver for å få solgt mer kommer tilbudene ta 3 betalt for 2, kjøp det produktet og få dette produktet med på kjøpet. Med andre ord – de skyver noe av ansvaret over på oss. La oss ta det ansvaret og takke nei hver gang de i kassen gjør oppmerksom på tilbudet.

Kontakt. Tradisjonen tro rundt jul og påske er det fokus på å kontakte de som kanskje ikke har så mange rundt seg, slik at de skal slippe å sitte ensomme og uten kontakt i de stille dagene. Tanken som da slår meg hver gang er – året har 365 dager. Vi bør sørge for å ta kontakt også utenom høytidene. Det koster så lite å ta en telefon eller avlegge et kort besøk. Men det betyr mye for mange enten det er familie, en nabo eller en bekjent.

Jeg benytter anledningen til å ønske deg en riktig god sommer!

Elisabeth Rusdal, forbundsleder

Redaktør

Lene Sogaard Gloslie

Redaktør

Etter en kjølig vår kan vi endelig se frem mot sommer og forhåpentligvis varmere dager. Våren er tid for årsmøter og nye beslutninger, og lag og kretser har vært samlet for å oppsummere forrige årsmøteperiode og se fremover mot nye mål.

Rundt i landet vårt er mange engasjert i temaet kvinnehelse. Prioriteringene som gjøres når det gjelder fødetilbudet og helse er ikke alltid optimalt. Da er det flott å se at innsatsen som legges ned gir resultater. Oppland krets sitt engasjementet for å opprettholde mammografibussene i Valdres og Hadeland førte frem, til glede for distriktets kvinner.

Hovedartikkelen i bladet omhandler forebygging av livmorhalskreft. Overlege Sveinung Wergeland Sørbye ved Universitetssykehuset Nord-Norge gir oss innsikt i denne kreftformen som krever liv, men som samtidig er spesiell med tanke på forebygging. Kreftformen utvikler seg over mange år gjennom en rekke forstadier, og kan i teorien forebygges i nær sagt alle tilfellene ved hjelp HPV-vaksine, HPV-test og celleprøve. Kunnskap hos den enkelte kvinne er første skritt på veien mot forebygging. Den deler Wergeland Sørbye gjerne med oss.

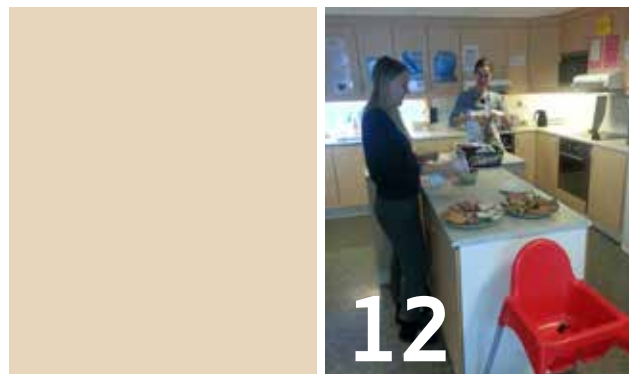
Kosthold har blitt satt på agendaen gjennom regjeringens satsing på ny handlingsplan for kosthold. Målet er bedre kosthold for alle, samtidig som barn og ungdom er prioritert i et tiårig program for folkehelsearbeid i kommunene. Barnefamilier og eldre er heller ikke glemt. Det er FNs bærekraftsmål som er satt som rammer for arbeidet med norsk kosthold, og det neste tiåret er viet innsats for ernæring. Handlingsplan for kosthold vil legge føringer for den nasjonale oppfølgingen av dette tiåret og bidra til at våre internasjonale forpliktelser på ernæringsområdet følges opp. Du kan lese mer om dette i bladet.

Forbundet arbeider for økt synlighet og tilgjengelighet. I den forbindelse går turen til Arendalsuka i august.

En årlig arena der nasjonale aktører innenfor politikk og samfunnsliv møtes for debatt og utforming av politikk for nåtid og framtid. Med andre ord et sted der et forbund med hjerte og ideer for kvinner og familie bør ha mye å bidra med.

Vi bringer også nytt fra lokallagene - noe mange av dere etterspør. Vi ønsker at flere av dere forteller om aktiviteter i nærmiljøet og i laget i bladet. Send gjerne tekst og bilder til redaktor@kvinnerogfamilie.no. Vi gleder oss til å høre fra dere!

God lesing!

Innhold

KVINNER OG HELSE

Forebygging av livmorhalskreft	4
Kvinnekommisjonens møte	7

KOSTHOLD OG HELSE

Samlet innsats for bedre kosthold	8
Nye retningslinjer for mat i barnehager	12
Leve hele livet	16

INTERNASJONALT UTVALG

Visitt til Sibiu 1. - 2. mars	15
Nytt fra prosjektene	20

NYTT FRA FORBUNDET

Økt innsats for bedre synliggjøring	23
FNs internasjonale familiedag	23
Hva, skal De føde nå?	24
Lokalstoff	25

JUS OG RETTIGHETER

Hvordan får du ytelsene du har krav på?	18
---	----

BEREDSKAPSUTVALGET

Materiell fra Norges Kvinne- og familieforbund	28
Liste over K&Fs tillitskvinner	30

 - følg oss på facebook

OPPDATER DEG PÅ HVA SOM SKJER I FORBUNDET! DU FINNER LINKEN TIL FACEBOOKSIDEN PÅ NETTSIDENE VÅRE. HER FÅR DU LØPENDE INFORMASJON, DU KAN KOMMENTERE OG DELTA I DISKUSJONEN. VI SES PÅ FACEBOOK!

Forebygging av livmorhalskreft

I 2015 var det 370 kvinner i Norge som fikk påvist livmorhalskreft og 79 kvinner døde.

AV SVEINUNG WERGELAND SØRBYE, OVERLEGE, UNIVERSITETSSYKEHUSET NORD-NORGE

Denne kreftsykdommen er spesiell med tanke på forebygging. For det første utvikles livmorhalskreft over mange år gjennom en serie av forstadier. Livmorhalskreft kan dermed forebygges ved hjelp av celleprøve for å oppdage celleforandringer som kan behandles før utvikling av kreft. For det andre skyldes livmorhalskreft et virus, humant papillomavirus (HPV), som er seksuelt overført. Dette gjør at kreft kan forebygges ved å redusere HPV-smitte gjennom HPV-vaksine, bruk av kondom og ved å redusere antall partnere. Ved å ta HPV-test kan vi finne kvinner som er bærere av viruset og som dermed kan følges opp. Livmorhalskreft kan i teorien forebygges nesten 100 prosent ved hjelp HPV-vaksine, HPV-test og celleprøve.

HUMANT PAPILLOMAVIRUS

HPV kalles også for vortevirus. Det finnes mange ulike typer HPV hvorav noen typer gir vanlige vorter på hender og føtter, noen typer gir kjønnsvorter, mens noen typer kan medføre celleforandringer og kreft. HPV er et veldig vanlig virus. De fleste har hatt vorter på hendene som barn. Omtrent 1 av 10 kvinner (og menn) får kjønnsvorter (kondylomer) før 45 års

alder. Smitterisiko for HPV er 10 prosent for hver ny partner. Siden det i Norge er vanlig å ha 7-8 partnere i løpet av livet, vil 70-80 prosent av alle kvinner (og menn) bli smittet av HPV en eller flere ganger i løpet av livet.

INGEN SYMPTOMER

Heldigvis går HPV-infeksjoner over av seg selv i løpet av 6-24 måneder i 90 prosent av tilfellene. De fleste har ingen symptomer og vet ikke at de er smittet. Hos 10 prosent vil HPV-infeksjonen vedvare i mer enn to år, og en persisterende HPV-infeksjon over flere år gir økt risiko for høygradige celleforandringer og kreft. Omtrent 1 av 10 kvinner må behandles for forstadier til kreft, omtrent 1 av 100 kvinner utvikler livmorhalskreft og 1 av 500 kvinner dør av denne kreftsykdommen. Det dør hvert år flere kvinner av livmorhalskreft enn kvinner som blir drept i trafikkulykker. I tillegg til livmorhalskreft er HPV årsak til kreft i vagina, vulva, penis, anus, munnhule og svelg. Kreftregisteret anslår at det hvert år er 600 tilfeller av kreft som skyldes HPV hvorav 20-30 prosent forekommer hos menn.

LIVMORHALSPROGRAMMET

Masseundersøkelsen mot livmorhalskreft anbefaler kvinner i alderen 25-69

Sveinung Wergeland Sørbye
Foto: Universitetssykehuset Nord-Norge

år celleprøve hvert tredje år. Slike celleprøver blir vanligvis tatt hos fastlegen, men kan også tas hos gynekolog eller jordmor. Prøvene sendes inn til et laboratorium der celleprøven blir vurdert i mikroskop. I 2015 ble det analysert 430.000 celleprøver hvorav 22.000 ble vurdert som unormale. Kvinner med unormale funn blir fulgt opp med ny celleprøve, HPV-test eller utredning hos gynekolog med kolposkopi og biopsi (vevsprøve) avhengig av grad av celleforandringer.

Dersom biopsien bekrefter høygradige celleforandringer, anbefales kvinnen behandling med konisering der området med celleforandringer på livmorhalsen opereres bort.

HVOR FØLSOM (SENSITIV) ER EN CELLEPRØVE?

Hver enkelt celleprøve fanger opp omtrent halvparten av alle forstadier. Det vil si at en del kvinner får beskjed om at celleprøven er normal til tross for at de egentlig har celleforandringer. Av kvinner med livmorhalskreft hadde omtrent halvparten ikke tatt celleprøve siste tre år. Av de som hadde tatt celleprøve, men likevel utviklet kreft, hadde omtrent halvparten fått vite at de hadde normal celleprøve mindre enn tre år før kreftdiagnosen. Ny vurdering av slike «normale» celleprøver hos kvinner med kreft, vil ofte avdekke celleforandringer som har vært oversett eller feilvurdert ved første undersøkelse av prøven.

HVA MED KVINNER UNDER 25 ÅR?

Det er ikke anbefalt å ta rutinemessig celleprøve hos friske kvinner under 25 år. Årsaken til dette er at mange unge kvinner har forbigående HPV-infeksjoner og forbigående celleforandringer samtidig som risiko for livmorhalskreft er lav før fylte 25 år. Det er anslagsvis 3.000 kvinner i alderen 20-24 år som har høygradige celleforandringer uten å vite om det, men det er bare 4-6 kvinner under 25 år som utvikler livmorhalskreft. Dette betyr at behandling av celleforandringer hos kvinner under 25 år i de fleste tilfeller vil være overbehandling. Det er ingen studier som har vist redusert forekomst og dødelighet av livmorhalskreft ved å starte screening før fylte 25 år.

HPV-TEST I PRIMÆRSCREENING FOR KVINNER 34-69 ÅR

HPV-test har høyere sensitivitet enn celleprøve (70 prosent versus 50 prosent). Det vil si at vi ved bruk av HPV-test kan utvide screeningintervallet uten

at antall tilfeller av livmorhalskreft vil øke sammenlignet ved bruk av celleprøve. Flere studier viser at HPV-test hvert femte år kan forebygge minst like mange tilfeller av livmorhalskreft som celleprøve hvert tredje år. Det pågår nå en implementeringsstudie i Trøndelag, Hordaland og Rogaland der kvinner i alderen 34-69 år får enten HPV-test hvert femte år (kvinner med partalls fødselsdato) eller celleprøve hvert tredje år (kvinner med oddetalls fødselsdato). Denne studien skal evalueres i løpet av 2018 for å undersøke om HPV-test bør bli standard screeningmetode i hele landet.

Erfaringer fra studien så langt viser at 94 prosent av kvinner i alderen 34-69 år har negativ HPV-test. Disse trenger dermed ikke å bli undersøkt med celleprøve, og kan vente fem år til neste HPV-test. Hos 6 prosent av kvinnene vil HPV-test være positiv, og hos disse undersøkes celleprøven i mikroskop. Det er rundt 40 prosent kvinner med positiv HPV-test som vil ha unormal celleprøve,

og disse henvises til gynekolog for kolposkopi og biopsi.

HPV-VAKSINE TIL JENTER I 7. KLASSE

I 2009 ble HPV-vaksine inkludert i barnevaksinasjonsprogrammet for 12 år gamle jenter. Dekningsgraden var i underkant av 70 prosent det første året, men har steget gradvis år for år. I 2016 var det 83 prosent av jenter i 7. klasse som takket ja til HPV-vaksinen. Så langt er det 270.000 jenter i 7. klasse som har fått tilbud om HPV-vaksine.

HPV-VAKSINE TIL JENTER FØDT 1991-1996

Kunnskapssenteret har beregnet at det er samfunnsøkonomisk kostnadseffektivt å gi gratis HPV-vaksine til 20-26 år gamle jenter. Dette er jenter som var 13-18 år i 2009 da bare 12 år gamle jenter fikk tilbud om vaksine. Det ble startet såkalt opphenningsvaksinasjon i en periode for to år fra november 2016. Rundt 180.000 jenter født 1991-1996 har fått tilsendt sms med tilbud om HPV-vaksine. Tilbudet om HPV-vaksine gjelder også kvinner som har fått tilbud om HPV-vaksine tidligere, men som av ulike årsaker ikke har tatt vaksinen. Jenter som ønsker HPV-vaksine kan ta kontakt med kommunen de bor.

HVA MED HPV-VAKSINE TIL GUTTER?

Folkehelseinstituttet anbefaler HPV-vaksine til begge kjønn, men foreløpig (per april 2017) er det bare satt av penger på Statsbudsjettet til å gi gratis HPV-vaksine til jentene. Gutter kan også få kreft som skyldes HPV. Det er vanskelig å utrydde et virus dersom man

bare gir vaksine til halve populasjonen. Modelleringsstudier viser at gutter vil være indirekte beskyttet dersom de bare har sex med vaksinerte jenter. Denne indirekte beskyttelsen hjelper imidlertid ikke gutter som har sex i utlandet eller med andre gutter. Gutter som ønsker HPV-vaksine må ta kontakt med fastlegen sin for å få resept. Vaksinen kan kjøpes på apotek og skal settes av helsepersonell.

HVA MED KVINNER I ALDEREN 27-45 ÅR?

Selv om HPV-vaksinen har best effekt før HPV-smitte og dermed før seksuell debut, viser studier god forebyggende effekt av HPV-vaksinen også hos kvinner i alderen 27-45 år. Kvinner i alderen 27-45 år kan oppsøke fastlegen for å få resept.

HVA MED KVINNER SOM ER 46 ÅR ELLER ELDRE?

Det er ikke utført studier som viser forebyggende effekt av HPV-vaksinen hos kvinner over 45 år, men sannsynligvis vil HPV-vaksinen ha effekt også hos middelaldrende og eldre kvinner. Studier viser god immunrespons av HPV-vaksinen hos 55 år gamle kvinner. Samtidig tar det vanligvis minst 10-15 år fra HPV-smitte til utvikling av livmorhalskreft. Det vil si at en 60 år gammel kvinne som tar HPV-vaksinen vil få redusere sin risiko for livmorhalskreft når hun er 70-75 år gammel. Med tanke på kjønnsvorter er inkubasjonstiden mye kortere, fra noen måneder og inntil to år. Det vil si at en 83 år gammel kvinne med kjønnsvorter trolig hadde unngått dette dersom hun hadde tatt HPV-vaksinen da hun var 81 år.

HVA MED KVINNER MED PÅVIST HPV-INFESJON ELLER PÅVISTE CELLEFORANDRINGER?

HPV-vaksinen virker først og fremst forebyggende mot senere infeksjoner. Det er ikke dokumentert kurerende (terapeutisk) effekt av HPV-vaksinen. Det vil si at en kvinne med pågående HPV-infeksjon eller påviste celleforandringer ikke kan forvente at infeksjonen eller celleforandringene vil forsvinne dersom hun tar HPV-vaksinen. En kvinne med positiv HPV-test eller med påviste celleforandringer må følges opp på samme måte uavhengig om hun tar HPV-vaksine eller ikke. Samtidig vil de fleste HPV-infeksjoner og celleforandringer gå over av seg selv. I motsetning til HPV-vaksinen gir en naturlig gjennomgått HPV-infeksjon lite immunitet og dermed lite beskyttelse

mot senere HPV-infeksjoner, selv ikke av samme HPV-type. Det vil si at det er mulig å bli smittet av HPV flere ganger. Selv om immunforsvaret har kvittet seg med en HPV-infeksjon tidligere, er det ikke sikkert at det går bra neste gang. Flere studier viser dessuten at kvinner som blir behandlet med konisering har redusert risiko for tilbakefall (residiv) av celleforandringer dersom de tar HPV-vaksine.

MÅ JEG TA CELLEPRØVE DERSOM JEG HAR TATT HPV-VAKSINE?

Ja. Den HPV-vaksinen som brukes i Norge beskytter mot HPV type 16 og 18 som er årsak til 70 prosent av livmorhalskreft. Du må ta celleprøve for å forebygge livmorhalskreft forårsaket av andre HPV-typer.

BØR JEG TA HPV-VAKSINE DERSOM JEG TAR ALLE CELLEPRØVER SOM ANBEFALT?

Ja. HPV-vaksinen forebygger HPV-smitte, celleforandringer og kreft. Celleprøver kan ikke forebygge HPV-smitte eller celleforandringer, men ved hjelp av celleprøve kan forstadier oppdages og behandles slik at kreft forebygges. Det gjøres årlig 3.000 slike behandlinger med konisering. Behandling med konisering gir økt risiko for premature fødsler i senere svangerskap.

TRE ULIKE HPV-VAKSINER

Det finnes tre ulike HPV-vaksiner. Cervarix og Gardasil beskytter begge mot HPV type 16 og 18 som er årsak til 70 prosent av alle tilfeller av livmorhalskreft. Gardasil beskytter i tillegg mot HPV type 6 og 11 som er årsak til 90 prosent av kjønnsvortene. Det er nylig godkjent en ny HPV-vaksine, Gardasil-9, som beskytter mot til sammen ni ulike HPV-typer som forårsaker nesten 90 prosent av alle tilfeller av livmorhalskreft. Dersom den nye HPV-vaksinen viser seg å være like effektiv i praksis som den har vært i studiene, er det mulig at risiko for livmorhalskreft blir så lav at screeningprogrammet på sikt kan bli unødvendig.

SISTE NYTT OM HPV-VAKSINASJON

Regjeringen vil tilby gutter i 7. klasse HPV-vaksine gjennom barnevaksinasjonsprogrammet fra og med skoleåret 2018/2019. Dette foreslås i forslaget til revidert nasjonalbudsjett som ble lagt frem 11. mai. Årsaken til at vaksinen ikke allerede innføres fra skoleåret 2017/2018 skyldes at det tar tid å forberede endringer i barnevaksinasjonsprogrammet for Folkehelseinstituttet. Det kommende året vil Folkehelseinstituttet utarbeide informasjon til kommunene, gutter og foreldrene deres.

FNs Kvinnekommisjon 2017

TEKST OG FOTO: METTE MOBERG, FOKUS

I to uker i mars summer det rundt FN bygningen av travle kvinneaktivister og myndigheter, som er samlet under FNs Kvinnekommisjons møte. Mer enn 4000 deltakere fra sivil samfunn i 139 land deltok i år. Alle hadde kommet for å diskutere årets tema som var "Women's economic empowerment in the changing world of work". I tillegg ble det satt spesielt fokus på tema "The empowerment of indigenous women".

FNs Kvinnekommisjon er en av de viktigste internasjonale møteplassene for å diskutere kvinners rettigheter og likestilling. Kvinnekommisjonen har som mandat å følge opp Handlingsplanen fra FNs Kvinnekonferansen i Beijing «Platform for Action». I tillegg til offisielle delegasjoner fra FNs medlemsland deltar også en rekke representanter fra ulike organisasjoner verden over. Målet for de mange deltakerne er å påvirke de offisielle delegasjonene slik at stemmene fra det globale sivilsamfunn blir hørt og kan påvirke sluttokumentet fra Kvinnekommisjonen.

Det ble satt spesielt stor pris på at FNs nye generalsekretær Antonio Guterres for første gang avholdt et såkalt «Town Hall» møte med sivil samfunn den første uken. En av de få som var valgt til å stille spørsmål til generalsekretæren var daglig leder i FOKUS, Gro Lindstad. Møtet var veldig positivt og FNs generalsekretær viste at han legger stor vekt på viktigheten av full likestilling og inkludering av sivil samfunn i dette arbeidet.

Det ble i løpet av de to ukene arrangert over 400 forskjellige workshops og side-arrangement både i og utenfor FN bygningen, hvor det ble mobilisert, lagt strategier, delt nye initiativer og sett på hvilke tiltak som må til for å få gjennomslag

for full likestilling og rettigheter for kvinner.

Fra Norge deltok over 50 representanter fra sivil samfunn, noe som viser hvor viktig det er å være tilstede der. FOKUS hadde en egen delegasjon på 22 deltakere. 11 av disse var på sørstipend fra Norad og fem norske organisasjoner hadde fått reisestipend gjennom FOKUS og Barne- og likestillingsdepartementet. FOKUS hadde lagt vekt på å ha med yngre deltakere. To av organisasjonene valgte å dele stipendet sånn at to kunne reise.

Når det gjelder årets tema så er det klart at selv om vi har sett fremgang, så er vi langt fra å nå målene. I de fleste land er kvinners inntekt mellom 60 og 70 prosent av mennenes inntekt. Mange kvinner er ikke en del av det formelle, organiserte arbeidslivet. Kvinner gjør det meste av ubetalt omsorgsarbeid, de eier mindre og har ofte ikke tilgang til lån. I tillegg begrenser tradisjoner, religion, holdninger og i noen land lover, kvinners muligheter i arbeidslivet.

«NO BORDERS ON GENDER JUSTICE»

Selv om deltakerantallet var høyt så var det allikevel mange som manglet. Mange opplevde til tross for at innreiseforbudet til USA fra utvalgte land var kjent ugyldig, å bli nektet visum til USA. Noen organisasjoner valgte derfor å ikke delta i år. Deltakerne fra sivil samfunn valgte å ha en kampanje med slagordet «No Borders on Gender Justice». Denne ble vist i praksis ved at mange av arrangementene hadde en tom stol stående foran for å vise de som manglet og stemmene og fortellingene vi aldri fikk fra de som ble nektet innreise.

NORGES INNLEGG

Før Kvinnekommisjonens møte blir det hvert år arrangert en Kontaktkonferanse i Norge mellom norske myndigheter og sivil samfunn hvor årets tema blir spesielt belyst.

I forlengelsen av denne konferansen samles sivilt samfunn og utarbeider anbefalinger til norske myndigheter. Dette ble også gjort i år og oversendt myndighetene. Under Norges innlegg i hovedsalen, som ble holdt av statssekretær i Utenriksdepartementet, Laila Bokhari, var flere av punktene fra sivilt samfunn med i innlegget. I sitt innlegg sa hun at Norge skal være pådriver for kvinners rettigheter og at land som nekter kvinner og jenter deres rettigheter samtidig nekter utviklingen i eget land.

Når vi ser etter flere og bedre arbeidsplasser, må vi se til privat sektor. Vi må redusere grensene som begrenser kvinners deltakelse i arbeidslivet, og vi må støtte kvinnelige entreprenører. Vår innsats for å inkludere kvinner i arbeidslivet må omfatte alle kvinner. Kvinner med minoritets- eller urfolksbakgrunn har en svakere stilling på arbeidsmarkedet. Det samme har kvinner med funksjonshemninger. Lesbiske, biseksuelle og trans kvinner blir også diskriminert. Kvinners rett til å ta avgjørelser om sin egen seksualitet er avgjørende og tilgang til trygge og lovlige aborter bør være en del av kvinners rett til å bestemme fritt i forhold til seksualitet.

AGREED CONCLUSIONS

Forhandlingene for å få enighet om et sluttokument, agreed conclusions, har blitt svært vanskelige på grunn av de sterke konservative kreftene som råder. Det var lange forhandlinger, men det ble tilslutt enighet. Sluttokumentet finner dere her: <http://undocs.org/E/CN.6/2017/L.5>

I tillegg vedtok Kvinnekommisjonen to resolusjoner på kvinner i Palestina og forebygging og eliminering av seksuell trakassering på arbeidsplassen.

Ønsker du å lese mer om FNs Kvinnekommisjon så gå inn på www.unwomen.org

Samlet innsats for bedre kosthold

Regjeringen lanserte den 7. mars Handlingsplan for kosthold. Visjonen er å skape et samfunn som fremmer matglede, et sunt kosthold og god helse i hele befolkningen.

AV SENTRALSTYREMEDLEM OG LEDER AV PRINSIPPROGRAMKOMITEEN EDEL MIKKELSEN

Den tverrdepartementale nasjonale handlingsplanen for bedre kosthold ble lagt frem med fire ministre tilstede.

«DECADE OF ACTION ON NUTRITION»

FN har erklært at det neste tiår (2016 - 2025) skal være et «Decade of Action on Nutrition». Handlingsplan for kosthold vil legge føringer for den nasjonale oppfølgingen av dette tiåret og bidra til at internasjonale forpliktelser på ernæringsområdet følges opp. Herunder «plan for forebygging av ikke-smittsomme sykdommer» (WHO 2013b). Handlingsplanen skal også bidra til å oppfylle FNs bærekraftsmål.

VIKTIGE TEMA I HANDLINGSPLANEN ER:

- Måltidsglede, smak og sunt kosthold for alle
- Gode og enkle valg
- Mat, måltider og ernæring i helse og omsorgstjenesten
- Bærekraft
- Kommunikasjon og kunnskap
- Forskning, utvikling og innovasjon

SEMINARET

Seminaret ble holdt på Clarion Hotell Energy i Stavanger med tilnærmet 300 deltakere fra helse og næringsliv tilstede i salen. Et stort pressekorps hadde møtt opp, og hele seminaret ble «streamet». Det er tilgjengelig på nettsiden til Måltidet hus AS.

Programmet var rikholdig, mangfoldig og meget interessant, og spente fra det første måltid til mat for eldre i institusjon.

KASTE MINDRE MAT

Helse- og omsorgsminister Bent Høie, fiskeriminister Per Sandberg, klima-

og miljøminister Vidar Helgesen, og landbruks- og matminister Jon Georg Dale holdt innledende foredrag og deltok med refleksjoner og diskusjon mellom statsrådene i etterkant. Statsrådene ble også servert smaksprøver av blant annet Charles Tjessheim fra Måltidets hus AS. Samtidig ble det her snakket om hvordan smaksopplevelsen endrer seg gjennom livet.

Ministrene snakket om at vi må kaste mindre mat og utnytte rester i større grad. Lapskaus ble anbefalt. Sandberg snakket om plast i naturen og her må vi ha økt bevissthet. Redusert sukker, salt og fett er en utfordring for alle forbrukere. «Nei til boller og brus», sa Bent Høie.

AMMING

Anne Bærug, Nasjonalt kompetansesenter for amming på Oslo universitetssykehus, snakket om den første maten og hvor viktig det er å amme. Morsmelk er bærekraftig, riktig temperert og emballert. Men amming må læres og her er helsesøstre og jordmødre sentrale aktører. Kunne ikke sagt det bedre selv.

GODE VANER

Frode Selvåg fra Norsk Smaksskule fortalte om hvordan gode vaner legges tidlig. Og hvordan vi kan venne barn til å like forskjellig mat. De holder kurs for skole- og barnehagelærere over hele landet.

KOSTRÅD OG BÆREKRAFT

Camilla Stoltenberg fra Folkehelseinstituttet foredro om Kostrådene og FNs bærekraftsmål som rammer for arbeid med norsk kosthold. Vi må handle «lagom» med mat og kaste mindre. Verdens matvareproduksjon i dag er ikke bærekraftig. Nasjonale råd er å

Edel Mikkelsen

spise variert, ikke for mye og mest grønt.

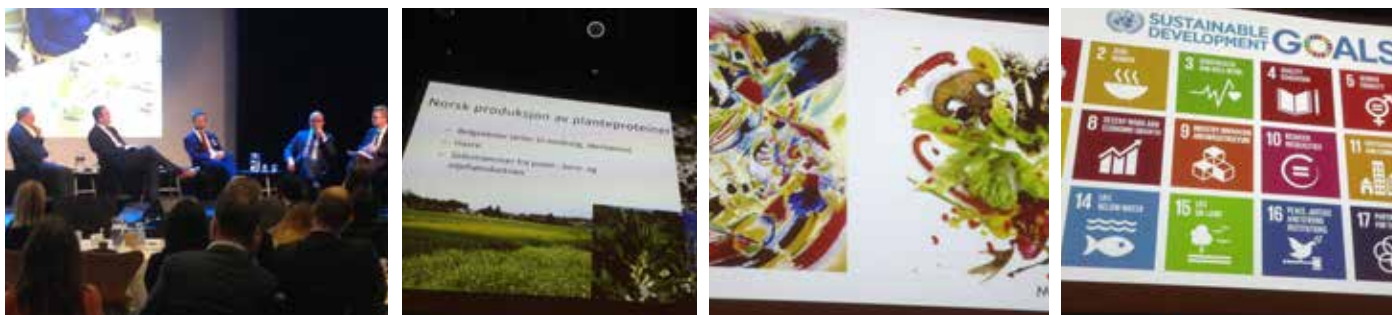
Hun fortalte at det ble gjort etterundersøkelser i skoler som serverte gratis frukt. Funn viser at åtte år etterpå er barna i disse skolene generelt mindre overvektige.

FERDIGMATEN

Representanter fra Tine AS, Sjømat Norge, Norgesgruppen og Nofima fortalte om intensjonsavtaler mellom Helsemyndighetene og Matvarebransjen. Her arbeides det for å redusere sukker og salt i ferdigmat og blant annet benytte «nøkkelhull» logo for å garantere at ulike matvarer er innenfor de nasjonale kostholdsråd.

MAT SOM NØKKE

Gunnhild Stordalen fra EAT Foundation lurte på om en handlingsplan kan løse

Fra lanseringen

problemene med sitt foredrag «Mat - en nøkkel til globale helse-, miljø og klimaløsninger». Går det an å mette ni millioner? Hun inviterte ministrene til en tre retters lunsj tilberedt av stjernekokker i Stavanger innenfor rammen av et sykehjemsbudsjett. Sekvensen ble vist på NRK og ministrene bekreftet at det var fullt mulig å spise seg mett på utmerket mat til denne kostnaden.

BEDRE UTNYTTELSE

Representanter fra Nibio og Sintef fokuserte på hvordan bedre utnytte norske planteproteiner gjennom hele verdikjeden, fra frø til frokost. Her ble det snakket om «nøkkelhull» merking, hylleplassering og hvordan nå de globale målene. Beregninger viser at hvis alle følger Nasjonale retningslinjer vil helsebesparelsen kunne være på hele 154.000 milliarder kroner (Helsedirektoratet 2016).

BÆREKRAFTIGE INITIATIVER

Bellona, Bama og Scandic Hotels Norge kom med gode eksempler på bærekraftige initiativer. Om hvordan utnytte ressursene fra havet, og metoder for å kutte matsvinnet, blant annet i hotellfrokosten.

Scandic og Choice hotels samarbeider om å redusere kasting av god mat. Prosjekt «Too good to go» gir interessante resultater. De måler og veier alt svin, de vurderer sine gjester og hva de ulike grupper spiser, tallerkenstørrelser og plassering i buffet har mye å si for hvordan og hvor mye gjestene forsyner seg. Vær obs neste gang du skal bo på hotell!

SKOLELUNSJ

I siste sekvens ble det vist en film om skolelunsj. Carlos Velasco fra Handelshøyskolen BI snakket om hva som skjer med måltidsvaner når vi blir

eldre. Han er forsker og hadde spørsmål som «kan vi høre temperatur?» Altså om maten er varm eller kald. Han snakket om hvor viktige sansene er for opplevelsen av at maten smaker godt.

MÅLTIDSRYTME

Helge Bergslien fra Måltidets Hus AS fordre om «Måltid for helse og livsglede». Hvor viktig det er å ha en måltidsrytme og utvikle «gode vaner» rundt bordet.

FNs BÆREKRAFTSMÅL

FNs bærekraftsmål sto sentralt i mange av foredragene. De 17 bærekraftsmålene er en arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. Her er det også mye å hente for vårt forbund å jobbe videre med.

Blant annet mål 2 som lyder: Utrydde sult, oppnå matsikkerhet, bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk, inkludert fiskeri- og akvakulturnæring. Mål 3: Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. Og mål 12: Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre.

FOLKEHELSEARBEID

Barn og unge er prioritert i et tiårig program for folkehelsearbeid i kommunene. I tillegg har handlingsplanen fokus på barnefamilier og eldre. Hensynet til at det er kostholdsforskjeller mellom kjønn og ulike sosiale grupper, skal ivaretas. Helse og sosialpersonell, ansatte i barnehager og skoler, og de som har ansvar for mattilbud er sentrale aktører.

Den nye handlingsplanen inneholder mye relevant informasjon og er godt lesbar. En bok å bli klok av.

Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold innleder med:

«Det magiske måltidet:

- Å spise handler om mer enn å stoppe den morske murringen i magen.
- God mat og gode måltider gjør at vi kan leke og lære.
- God mat og gode måltider gjør at vi kan løfte tungt og tenke hardt.
- God mat og gode måltider får mennesker til å trives sammen.
- God mat og gode måltider kommer ikke av seg selv. Derfor trenger vi en handlingsplan for bedre kosthold. Denne planen handler om næring og ernæring. Den handler om mat som er bra for kroppen og mat som er bra for kloden. Den handler om mat som svømmer, mat som flyr og mat som ikke gjør noen av delene.
- Den handler om å gjøre det litt lettere å velge sunt og å velge litt sunnere. Den handler om det magiske som skjer når vi setter oss ved bordet for å spise.
- God mat og gode måltider løser ikke alle problemer, men det gjør det lettere å løse dem.
- Og så stopper det den morske murringen i magen.»

Pass på hvem du gir til!

Som giver kan du kreve full åpenhet fra organisasjonen du støtter. Du kan også trekke tilbake et løfte om å gi.

AV: LINE KONSTALI, KOMMUNIKASJONS OG ADMINISTRASJONS RÅDGIVER, INNSAMLINGSKONTROLLEN

Mars 2015 avslørte TV2 Hjelper deg bistandssvindel i beste sendetid. Bakmannen Ronny Undseth hadde i flere år opprettet og lagt ned både callsentere og ideelle organisasjoner. De negative medieoppslagene resulterte i en pågripelse av Undseth i august 2015. Saken illustrerer hvor viktig åpenhet er for alle parter.

Går pengene til den gode saken?

Tillit er en forutsetning for all ideell virksomhet. Som giver kan du ha tillit til de fleste organisasjoner som kontakter deg. Den frivillige sektor er en viktig grunnpilar i samfunnet vårt, og vi skal på ingen måte undergrave deres virksomhet.

Men det finnes også noen der ute som er kyniske nok til å samle inn penger på falskt grunnlag. De oppretter organisasjoner for å oppnå egen gevinst. Noen ganger er de dyktige også. Pengene de samler inn går ikke nødvendigvis til saken de refererer til. Har du undersøkt dette?

PÅ FALSKT GRUNNLAG

Vet du om organisasjonen som kontakter deg er ærlig om regnskapsmessige forhold? Krever du full åpenhet? Det finnes nemlig ingen lovbestemmelser i Norge som direkte

regulerer hvordan en pengeinnsamling skal foregå. Norske myndigheter har tillit til at vi, herunder giverne, media og organisasjonene, regulerer dette selv. Dette forplikter.

SLIK AVSLØRER DU SVINDLERNE!

Her får du noen konkrete råd:

Dersom du blir kontaktet på telefon:

1. Spør innsamleren om identifikasjon. Spør om innsamlerens navn, hvilken organisasjon han/hun representerer, og navn og nummer på en kontaktperson. Skriv ned informasjonen.
2. Spør om organisasjonen de representerer er godkjent av Innsamlingskontrollen. Svarer de ja: si at du ønsker å dobbeltsjekke. Svarer de nei eller at de ikke vet det: takk nei.

Dersom du mottar en faktura eller giro:

1. Sjekk identifikasjon. Hvilken organisasjon gjelder det? Kjenner du dem igjen? Har du oppgitt at du vil motta en giro/faktura fra dem?
2. Sjekk om organisasjonen er godkjent av Innsamlingskontrollen. De organisasjonene som er godkjent, skal ha logoen på giroen.
3. Har du mottatt en faktura med utløpsdato? En faktura med utløpsdato kan resultere i purringer og inkassovarsel. Dette er ikke ulovlig, men likevel brudd på god innsamlingsskikk. Får du purring eller inkassokrav må du bestride kravet ovenfor organisasjonen eller inkassobyrådet. Det er ikke lov å iverksette inkassokrav over bestridte krav. Hvis inkassoselskapet likevel gjør det kan du rapportere hendelsen til Finanstilsynet. I tillegg kan du klage til Forbrukerombudet.

Hvordan kan du få mer informasjon om organisasjonen?

1. Gå inn på innsamlingskontrollen.no og søk i Godkjent-listen for å dobbeltsjekke. Hvis organisasjonen står ført opp i Godkjent-listen, så vet du at innsamlingen er seriøs og at du trygt kan gi.
2. Sjekk OBS-listen. Innsamlingskontrollens OBS-liste gir deg en oversikt over useriøse aktører som vi fraråder å støtte.
3. Undersøk om organisasjonen har vært i medienes søkelys tidligere.
4. Sjekk om organisasjonen er registrert på Brønnøysund og at alle regnskap er offentliggjort.

FAKTA OM INNSAMLINGSKONTROLLEN

Åpenhet om økonomiske og organisatoriske forhold er grunnleggende for all ideell virksomhet. Likevel viser det seg at noen ikke forholder seg til dette. Da brytes tillitsforholdet mellom giver og organisasjonen det gjelder.

Det finnes ingen lovbestemmelser i Norge som direkte regulerer hvordan en pengeinnsamling skal foregå. Innsamlingskontrollen gir trygghet for at innsamlingsvirksomhet drives forsvarlig og at pengene går til det formålet som er oppgitt.

Du kan kontakte Innsamlingskontrollen direkte på telefonnummer 468 50 282.

Du kan også sende en e-post: post@innsamlingskontrollen.no eller kontakte oss på Facebook.

FNS BÆREKRAFTSMÅL

INVITASJON TIL SEMINAR – 24. – 25. november 2017

Vi inviterer alle til seminar med tema: «Kvinneperspektivet i FNs bærekraftsmål». Seminaret vil være todelt; en åpen del for alle, også de som ikke er medlem av forbundet fredag den 24. november. Lørdag 25. november er det seminar i beredskapsutvalget og vårt internasjonale utvalg. Lørdagen er forbeholdt forbundets medlemmer.

HER ER MER INFORMASJON:

Tid: Fredag 24. november fra kl. 11.00 til lørdag 25. november kl. 14.00. Lunsj etter seminaret.

Sted: Litteraturhuset, Oslo, fredag 24. november.

Lørdag 25. november på hotell i Oslo.

Pris: Bare fredag 24. november kr. 300,- for forbundets medlemmer.

Både fredag og lørdag kr. 1 500,- inkl. middag fredag, overnatting og lunsj lørdag.

Fredag 24. november inkludert middag fredag kveld kl. 19.00, kroner 850,-.

Påmeldingsfrist: 28. september 2017.

EMNER SOM BLIR BELYST:

Fredag:

FNs bærekraftsmål kvinneperspektivet internasjonalt

Nasjonal betydning av FNs bærekraftsmål

Bærekraftsmålene lokalt K&F og bærekraftsmålene

Lørdag

Betydningen av bærekraftsmålene i Uganda

Slik tenker K&F om bærekraftsmålene når vi velger prosjekter

Beredskap nasjonalt og bærekraftsmålene hvor finner vi dette Lokalt arbeid videre med bærekraftsmålene

Innledere vil være blant de fremste innen de ulike områdene.

Ta gjerne kontakt med administrasjonen for å få tilsendt påmeldingsskjema med mer.

Pensjonistene – økonomisk akterutseilt

Ikke sjelden påstås det i debatter at pensjonister har en bedre økonomisk situasjon enn noen gang. Men er dette virkelig sant?

AV: ELISABETH RUSDAL, FORBUNDSLEDER

Jeg tror faktisk ikke det. Allerede i 2016 viste undersøkelser at flere enn åtte av ti pensjonister tapte kjøpekraft. Og det var beregninger gjort av NAV. De eneste pensjonistene som fikk en liten økning var faktisk minstepensjonistene. Men den gruppen har jo i en årrekke ligget langt etter.

EGENANDELER ØKER

Det er også en kjensgjerning at egenandeler for tjenester som blant annet hjemmebaserte tjenester øker. Riktignok er dette graderte andeler, men for mange er det en økonomisk belastning. På samme måte er det med egenandeler ved legebesøk eller resepter. Fordi vi nå har en svært lav lønnsutvikling rammer dette pensjonistene sterkt. Årsaken ligger i at reguleringsforskriften for alderspensjon nå justeres i takt med lønnsveksten. Så når lønnsveksten er lav, bli pensjonsutviklingen enda lavere. Dette er bekymringsfullt. Et lite halmstrå er at årets pensjonsoppgjør som starter i midten av mai, skal gi bedring.

KVINNER OG MINSTEPENSJON

Mange kvinner som tidligere hadde deltidsarbeid tjente ikke nok til mer enn laveste pensjonsnivå (minstepensjon). K&F er av den oppfatning at kombinasjonen av laveste pensjonsnivå og tilleggspensjon skal være minimum 3 G som er litt over 277 000 kroner.

Vi vil også at samordning av pensjon mellom ektefeller/partnere fjernes. Alle pensjonsrettigheter beregnes og beholdes som personlige/individuelle.

FOKUS PÅ RETTIGHETER

For mange av oss kan det kanskje oppleves som tidlig å være opptatt av pensjon. Situasjonen er imidlertid slik at det er nettopp i god tid før vi når pensjonsalder vi må planlegge. Videre så er det viktig at også vi som er yngre tar opp kampen for pensjonistenes rettigheter og økonomiske vilkår.

Sammen må vi bringe disse spørsmålene opp – bare på den måten kan vi unngå at pensjonister skal utgjøre den største fattigdomsgruppen i landet vårt.

Nye retningslinjer for mat i barnehager

I januar inviterte Helsedirektoratet forbundet til å delta som medlem i en referansegruppe for revidering av retningslinjene for mat og måltider i barnehager.

**TEKST OG FOTO: SENTRALSTYREMEDLEM
CHRISTINE ANDREASSEN**

Forbundsleder Elisabeth Rusdal foreslo meg som representant for forbundet. Laksevåg kvinne- og familielag driver en stor barnehage i Bergen, som har aktivt jobbet med mat og ikke minst varm mat i barnehage siden 2000. Derfor har jeg mye erfaring med mat i barnehage.

SMØRELUNSJ

De nåværende retningslinjene ble utgitt i 2007 etter en kartlegging i barnehager gjennomført i 2005. Det var liten deltakelse i den kartleggingen, men vår barnehage var faktisk en av de som sendte inn svar, på oppfordring fra vår lokale bydels barnehagekontor. Vi var da en av få barnehager som tilbød "smørelunsj", det vil si at all maten i barnehagen ble innkjøpt av oss, og barna var med i forberedelse og servering. Kjøkken og kjøkkenpersonell hadde forsvunnet fra den vanlige kommunale barnehage i Bergen rundt 1990. Matpakker var vanlig kost i de fleste barnehagene.

At vår barnehage hadde smørelunsj, var et resultat av sammensetningen av barn hos oss i 2000. Barnegruppen omfattet flere barn fra forskjellige trosretninger, ett barn med cøliaki og to insulinavhengige barn. I tillegg var det flere barn fra husholdninger under fattigdomsgrensen, på sosialhjelp eller fra barnevern.

MATPAKKEPROBLEM

Vi som jobbet i barnehagen, så at "matpakker" ofte bestod av loff og Nugatti, Hapå, prim og syltetøy, men også kalde Grandiosarester eller skillingsboller fra lørdag kjøpt til halv

pris på mandag. Saft og brus var ofte drikkevarer, og lite eller ingen frukt.

Vi opplevde mye bytting av mat – særlig farlig for de med cøliaki og diabetes, og mye svinn. Vi så også at mange barn hadde lite variasjon i matpakken, for eksempel var alle skivene med hvitost hver dag. Det var lite fisk

UTEN MATPAKKER

Ting tilspisset seg da vi oppdaget at noen barn kom i barnehagen uten matpakker. Da en mor fortalte at hun ikke kunne kjøpe skillingsboller en mandag fordi hun ikke hadde funnet nok panteflasker den helgen, visste vi at vi var nødt til å ta tak. Vi kjøpte inn knekkebrød og litt pålegg til å ha "på lur" for de som kom uten matpakke. Vi gikk over til å kjøpe inn frukt selv, og innkjøp av et kjøleskap tillot at vi kunne kjøpe og servere lettmelk. Etter en liten periode kom foreldre til oss og etterlyste "smørelunsj" mot en liten betaling.

RETNINGSLINJER GA BEKREFTELSE

Vi hørte fra andre barnehager at dette var galskap, men allikevel var de interessert i hvordan det gikk. Når retningslinjer for mat i barnehage kom i 2007, var det en bekreftelse på våre ideer om mat i barnehagen. Våre barn fikk grovt brød, sunt pålegg, frukt, lettmelk og vann. Deres deltagelse i matlaging og servering ga mye god trening i språk, matematikk og sosiale ferdigheter. Det var akkurat det som var anbefalt.

ENERGIINNTAK

Dagens retningslinjer gjelder selvfølgelig også for matpakker, men som en fra en "matpakke"-barnehage sa: - Det er fremdeles barn med søte pålegg og det er ofte et tema på foreldremøter. Mye har endret seg i barnehagesektoren

siden 2007. I dag går 90 % av alle barn mellom 1 og 5 år i barnehage, og mellom 40 og 60 % av deres energiinntak skjer i barnehagen. Mange barnehager har innført mat i barnehagen og serverer frokost, lunsj, frukt og mellommåltider. Også varm mat er vanlig i dag.

MAT OG KULTUR

Det er viktig at mat i barnehagen er av god ernæringsmessig kvalitet. Men maten og måltidene har også en annen viktig funksjon i barnehagen. Det er en arena hvor sosial ulikhet i blant annet kosthold kan utjevnes. Det bidrar til forståelse av kulturell diversitet og til integrering, ikke minst i læring av de uskrevne sosiale regler. Mat og kultur går hånd i hånd.

UTFORDRINGER

Referansegruppen ble spurt om utfordringer som de nye retningslinjer må ta hensyn til. Her kunne jeg bidra med erfaring fra min egen barnehage. Og den første utfordringen er inntoget i barnehagene av de små barna, ned til ett år.

DE MINSTE BARNAS BEHOV

Vi åpnet en ny barnehage i 2008, og oppdaget ganske fort at vår plan om videreføring av smørelunsj ikke gikk an med ettåringer. De mangler den motoriske utviklingen til å smøre skiver selv. Men vi opplever også at mange ikke har spist brødmat eller prøvd forskjellige typer mat, så barnehagen må servere babygrøt. Men de kan ikke holde skjeen og de kan ikke spise selv. Måltidene kan bli veldig personellkrevende da noen må sitte og hjelpe disse små med å spise. Vi har også opplevd at noen få mødre fremdeles ammet, til og med fullammet, barna. En fullammet ettåring har ikke lært å tygge og svelge fast mat. Mange bruker tåteflasker å drikke fra – med tilhørende hygieneproblemer. Det er mye søl og svinn mens ungene lærer å håndtere mat og bestikk.

FORELDRE MÅ BIDRA

Vi har tildeles løst disse utfordringene ved å innkalle nye foreldre før sommeren, slik at de kan begynne å jobbe med dette hjemme før barna begynner i barnehagen i august. Tåteflasker har vi forbudt. Vi har aldri hatt ettåringer med matpakker, men erfaring fra en annen deltager i referansegruppen antyder at det heller ikke er uproblematisk, av samme grunner som nevnt ovenfor.

Derfor etterlyste jeg, med støtte fra andre, at de nye retningslinjene skulle ta hensyn til de minste barnas matbehov.

FORELDREKRAV

Vi har også opplevd at foreldrekrav til mat i barnehagen har endret seg siden 2007. Mange unge foreldre er interessert i mat og matlaging. Kortreist mat og økologisk mat er "in". Men samtidig kommer de med krav om Fedon diett, lav karbo, vegetarmat, "rawfood"-dietter, osv. Mange vil ha glutenfri (selv om barna ikke er allergiske), eggfri, melkefri og "E nummer"-fri. Sukkerfri i barnehage er en selvfølge – mange i referansegruppen rapporterte om diskusjoner rundt bursdagsfeiring, og til og med om brunost kan brukes som pålegg i barnehagen. Horten kommune, for eksempel, har forbud mot brunost fra 2014.

Foreldre finner mye råd (og mer uråd) på internett om "allergiforebyggende" dietter og "fantasiallergier", som representanten fra Astma og allergi forbundet kommenterte. Merkelig nok er de med religiøse restriksjoner og dokumenterte allergier blant de minst problematiske barn i barnehager.

ALLERGI OG INTOLERANSE

Informasjonspresentasjon fra andre deltagere i referansegruppen viste at disse utfordringer er vanlige i barnehagene rundt i landet, og mens kostholdsdelen av de nåværende retningslinjene er godt innarbeidet for de fleste, er det ønskelig at de reviderte skal inkludere anbefalinger for matallergi og matintoleranse. Jeg håper at de også kan inkludere konkrete råd for barnehager som møter foreldre med krav som glutenfri mat og lignende. Det finnes for eksempel forskning som sier at barna bør spise vanlig brød med mindre det er påvist glutenallergi. Det er lite bevis for at man kan forebygge allergi ved å unngå noe.

Det skal også tas hensyn til bærekraftig og miljøvennlig praksis i de reviderte retningslinjene.

VARM MAT

Retningslinjene bør også ta opp servering av varm mat. Dersom det kommer en anbefaling om innføring i alle barnehager, vil det styrke vår sak om varm mat i skolen.

Vår barnehage har gode erfaringer med varm mat. Våre foreldre setter pris på at

vi serverer varm mat, og de gruer seg til barna begynner på skolen og de må starte med matpakker.

PEDAGOGIKK

Det var mye diskusjon i referansegruppen om de pedagogiske elementer rundt mat og måltider. Som nevnt er det mye språkutvikling, sosiale ferdigheter, matematikk og ikke minst integrering og kultur knyttet til mat. Men fra det som ble presentert fra deltagerne, virker det som det er vanskelig å få til i praksis.

Det jobbes med å få mer spesialisering om mat og helse inn i utdanningen av barnehagelærere. Det er tenkt som en måte å styrke mat og måltider som en pedagogisk arena. Mange deltagere rapporterte at de ansatte ser måltidene som en stressfull periode i dagen, hvor de blir ufrivillige servitører og kjøkkenpersonell heller enn pedagogiske medarbeidere.

FØRSTEUTKAST

Det arbeides med et første utkast fra direktoratet, og det er innkalt til et møte til i juni hvor det skal diskuteres – og det gleder jeg meg til.

Foto: Julie Brucker/Overhalla kommune

Overhalla storkjøkkenet - fra bronse til sølv

TEKST: CAMILLA WILSE, MATVALGET DEBIOINFO

Siden 2009 har Overhalla storkjøkkenet jobbet med menyplanlegging, kompetanseheving og inspirasjon, og kan nå skryte på seg Debios sølvmerke for 50 % økologisk og bærekraftig servering!

Overhalla kommune deltok i ØKOLØFT-som var et 2-årig landsdekkende prosjekt med målsetting om å øke produksjon og forbruk av økologiske matvarer. Kommunens storkjøkken ble som ett av få institusjonskjøkken i landet Debiogodkjent allerede i oktober 2009. I utgangen av 2010 var nesten 15 % av matserveringen økologisk.

I mars 2017 tar Matvalget ved DebiolInfo kontakt med kjøkkensjef i Overhalla, Marit Aasved. Hun kan med glede fortelle at de serverer 50 % økologisk mat – og har fått valørmerket i sølv. "Det har vært litt av en vei å gå", sier Marit og ler litt når hun forteller at første gang hun etterspurte økologisk mat kom spørsmålet "når blir du ferdig med den sjukdommen der?"

ENIGHET OM MÅLET

På kjøkkenet i Overhalla har de alltid vært opptatt av ernæring, men det var mye diskusjon på kjøkkenet om økologisk mat, kroner og øre. Staben var med i diskusjonene. Marit understreker - "Det var viktig at alle var med, at alle ble enige om målet vi satte oss, så kunne vi heller være uenige om småting underveis".

Allerede inspirerte og nysgjerrige dro derfor to ansatte på inspirasjonstur til København kommune.

Tilbake på kjøkkenet var de fulle av ideer, men forstod at de måtte ta en ting av gangen. De investerte i et dataprogram for offentlige storkjøkken. Ved hjelp av dette systemet kunne kjøkkenet beregne og levere mat med rett næringsinnhold, til avtalt kvalitet og pris. På denne måten forsvant posesuppen ut av systemet og ferske, økologisk råvarer inn. Å utarbeide næringsanbefalinger for den enkelte brukers reelle matinntak var også viktig for å redusere svinn.

MINDRE KJØTT, MER KORN, BELGVEKSTER OG GRØNNSAKER

På kjøkkenet fikk de mange aha-opplevelser etter hvert som de arbeidet med menyen. Kjøtt var dyrt, men ved hjelp av riktig beregning og økt kunnskap om bruk av hele korn og belgvekster, kunne de sette sammen ernæringsmessige gode måltider og samtidig holde budsjettet.

Marit forteller at hun etter hvert også opplevde at maten smakte annerledes, og at det var mer smak i en økologisk gulrot enn en konvensjonell. Det har ført til at de i dag etterspør og bruker økologiske lokale gulrøtter.

Å BRUKE TID HAR EN VERDI

I Overhalla startet det det hele med økologisk gulrot i lapskausen. Og Marit anbefaler andre storhusholdninger som skal legge om å starte i det små. At alle ansatte skal være med på kurs, få økt kunnskap om økologisk mat og være med i menyplanleggingen er viktig for å sette et felles mål. Marit anbefaler å utvikle

god dialog med leverandøren, og å bytte ut råvarer man vet man får tak i hele året. Hos Overhalla storkjøkken fant de ut at grøttris og melk var en god start, siden brukerne gjerne vil ha grøt hver lørdag. I dag har hun økologisk rømme i grøten og det har blitt en kjempesuksess! Brukere fra andre institusjoner de lager mat til etterspør nå økologisk mat. Det har vært små grep hele veien for å få økonomien til å holde, selv om det har kostet i form av arbeid i omleggingsfasen.

UTFORDRINGER FORMER VEIEN

Marit sier at den største utfordringen har vært leverandører og å få tak i råvarer. Ekstra stor var, og er, utfordringen når nabokommunene ikke satser på økologisk. Overhalla er en miljøkommune som har tatt et valg, og under hele prosessen har storkjøkkenet jobbet med kompetanseheving på økologisk mat, og med utprøving av matretter med økologiske ingredienser. De er stolte av at kjøkkenet leverer økologisk mat og har fokus på både miljø og ernæring.

Marit avslutter med å fortelle at det er kommunen som har støttet storkjøkkenet hele veien. "Vi har en ledelse i kommunen som er helt unik".

Matvalget tilrettelegger for mer økologisk og bærekraftig mat i storhusholdninger gjennom konseptet Et bærekraftig måltid. For mer informasjon, se: debio.no/matvalget

Til høyre Elisabeth, Doina og Christine Mates under besøket i Sibiu, Romania..

Visitt til Sibiu 1. - 2. mars

Krisesenteret i Sibiu fekk besøk av ein delegasjon frå Stortinget.

AV NESTLEDER SONJA KJØRLAUG

Då forbundet fekk høyre om at ein delegasjon frå Stortingets EFTA/ EØS skulle reise til Romania for å sjå nærmare på korleis Norges finansielle bidrag gjennom EØS- midlene er med på å skape økonomiske og sosiale utvikling i Romania, og at Krisesenteret i Sibiu var eit av dei stedene dei ville besøke, vart det fort bestemt at her måtte forbundet også delta. Vi vart så glade for at akkurat krisesenteret som vi har vore drivkrafta til at det vart etablert, var interessant for delegasjonen å besøke.

VELKOMSTEN

Forbundsleder og nestleder Sonja Kjørhaug reiste til Sibiu 1. mars og vart møtt på flyplassen av Cristina Mates som var med oss til hotellet der vi skulle overnatte. Vi hadde felles middag ilag med henne og Doina for å planlegge dagen etter da besøket skulle finne sted. Dei syns sjølvsagt det var trist at det var berre eindags visitt av oss, men tida vart brukt godt. Dei fortalde om sitt arbeid

og at dei endeleg hadde oppdaga at dei kunne bruke media, noko Elisabeth vart veldig glad for. Så lærte vi noko som var nytt for oss. 1. mars fekk alle venner ein fin bundet bukett av snøkløkker og ein grøn kvast som bevis på vennskap og vår i ankomst. Utruleg fin skikk som vi kan etterligne.

FRISTED FOR KVINNER OG BARN

På krisesenteret vart vi møtt av Adrian og fleire av kvinnene i organisasjonen. Dekka bord med mange kakesorter og kaffe stod klart da delegasjonen frå Norge ilag med ambassadefolk frå Bucharest ankom. Cristina orienterte om bruken av senteret, om hjelpa dei kunne gi til kvinner og barn som vart utsatt for vold. «Du må ikkje bli et offer for vold i hjemmet, be om hjelp slik at overgrep ikkje skal vedvare. For eit offer vert frykten ein livsstil – en søv med frykt, våkner med frykt, spiser saman med frykt og lever med frykt». Slike kvinner og barn er senteret «eit fristed» for. Ho fortalde også om TV-aksjonen Drømmefangeren og Norges Kvinne- og familieforbund som pådriver og hjelper for å få realisert senteret. At det var eg som i 2007 klippte snora og offisielt opna senteret.

LYDHØRT PUBLIKUM

Mange fine bilder frå det hadde dei også. Det var eit lydhørt publikum, dei

gav seg god tid fordi det var siste plass dei besøkte, og dei vart imponert over arbeidet som vert utført. Selvfølgelig vart det utdelt «pose med gaver» til alle før avreise med ting som vert laga på senteret, og lageret av Care Teddy's til Elisabeth som ho selde til representantene på vei til flyplassen. Det var ein hektisk tur, men veldig glade for at vi var tilstede.

I etterkant fekk vi også mail frå Royal Norwegian Embassy in Bucharest, Tove Bruvik Westberg, der ho takka oss for eit interessant møte i Sibiu og at det er utvilsomt eit svært viktig arbeid vi støtter opp om. Og ei særskilt takk for at vi deltok på møtet, det vart satt pris på.

DELIGASJONEN BESTO AV

Svein Roald Hansen, utenriks- og forsvarskomiteen
Gunnar Gundersen, næringskomiteen
Marianne Aasen, kyrkje-, utdannings- og forskningskomiteen
Elin Agdestein, utenriks- og forsvarskomiteen
Geir Toskedal, kommunal- og forvaltningskomiteen
Hans Andreas Limi, finanskomiteen
Ambassadens representanter og tolk

Leve hele livet

- en viktig satsing for eldreomsorgen

Det er for store forskjeller i kvaliteten på tjenestene til eldre. Regjeringen starter derfor arbeidet med en reform der målet er at alle eldre skal få bedre hjelp til å mestre livet.

AV SENTRALSTYREMEDLEM OG LEDER AV PRINSIPPROGRAMKOMITEEN EDEL MIKKELSEN

Reformen skal hete "Leve hele livet". Den kommer til å omhandle de grunnleggende tingene som oftest svikter i tilbudet til eldre: Mat, aktivitet og felleskap, helsehjelp og sammenheng i tjenestene.

KVALITETSFORSKJELLER

Tilsyn og undersøkelser tyder på at det er betydelige kvalitetsforskjeller i tjenestene, både mellom kommuner og innad

i kommuner. Målet med reformen er å sørge for at eldre får dekket sine grunnleggende behov og opplever å mestre livet – uansett hvor de bor. Andre viktige mål med reformen at pårørende skal slippe å slite seg ut og at ansatte skal kunne bruke kompetansen sin.

DIALOGMØTER

Regjeringen kommer til å arrangere dialogmøter ulike steder i landet i løpet av våren og høsten. Eldre og pårørende, ansatte og ledere i kommunene, frivillige, fagfolk og forskere vil bli invitert. Målet er å få innspill om hva som er de beste løsningene, og hvordan de kan gjennomføres nasjonalt. Regjeringen tar sikte på å legge frem reformen i form av en stortingsmelding våren 2018 og innføre den fra 2019.

KVALITETSREFORM

I Statsministerens innlegg under lanseringen av «Leve hele livet» kalte hun den en kvalitetsreform for eldre. Målet er at innholdet skal bli til i samarbeid med dem som er berørt, brukerne av tjenestene –

og de som leverer tjenestene. Søkelyset skal rettes mot brukerne og omsorgen som gis.

Tjenestene fungerer i dag ulikt fra kommune til kommune. Noen steder klager folk og andre steder fungerer alt fint. Det kan være klager på maten, helsehjelpen, at det er for lite aktivitet og fellesskap eller at sammenhengen i tjenestene mangler. Det er for store forskjeller mellom kommuner, og for store forskjeller innad i kommuner. Derfor må vi tenke annerledes og jobbe på nye måter.

Dette reiser spørsmål om hvordan vi kan utjevne kvalitetsforskjeller mellom kommunene, mellom ulike deler av tjenestene i den enkelte kommune og mellom ulike brukergrupper.

MÅLET MED REFORMEN

Reformen skal gi flere gode leveår der den aldrende befolkningen beholder god helse lengre og i større grad mestrer eget liv. Samtidig som de har trygghet for riktig hjelp til helse- og sosialbehov til rett tid. Pårørende skal ikke slite seg ut, og heller ha en mer jevn innsats for

sine nærmeste, og dermed kunne oppleve også denne tiden som verdifull. Målet er også reduksjon av unødvendig og uønsket variasjon i kvaliteten i tjenestene.

DE FIRE BÆREBJELKENE I REFORMEN

Behov for mat: Lite og feil mat gjør det tyngre å mestre livet. Mange eldre er så underernært og feilernært at det gir sykdom og funksjonsfall. God mat og gode måltider er viktig for den fysiske og den psykiske helsa. Mat er kultur og medisin for eldre. Mat er også fellesskap og trygghet. Hva har vi av gode vaner, og hvordan skal de bringes med inn i alderdommen?

Fokus på måltider og kunnskap om mat til eldre som spiser mindre, og samtidig har behov for mer næringstett mat, er viktig. Samtidig er eldre utsatt for endring av syn, hørsel, smak og luktesans, noe som påvirker inntaket av mat. Hvordan skal vi løse utfordringene med at det finnes eldre som er utsatt for feilernæring og underernæring?

Behov for aktivitet og fellesskap: Eldre mister mye sosial kontakt når de slutter på jobben eller mister ektefellen. De har behov for møteplasser og aktiviteter i lokalsamfunnet. Forebygger vi ensomhet, forebygger vi også fysiske og psykiske lidelser.

Det er et mål at eldre skal bo hjemme så lenge det går og så lenge det er trygt. Men hva når det ikke går lenger? Vi står overfor komplekse spørsmål. Skal de eldre integreres eller segregeres, vil vi ha eldreghettoer og demenslandsbyer? Eller omsorgsboliger med fast personale, og gode institusjoner som er fleksible og tilpasset behovene? Er det å bo et samfunnsansvar eller skal den enkelte ordne dette selv?

Behov for helsehjelp: Mange eldre lever med kroniske lidelser og funksjonsnedsettelse. Riktig helsehjelp gjør det lettere å mestre livet og hindrer at sykdommer forverrer seg. En helsetjeneste som fanger opp forverring i eldre pasienters helsetilstand forebygger både lidelse og sykehusinnleggelse.

Fastlegeordningen, helsestasjon for eldre, og tilbud om hjemmebesøk til alle over 80 år må utredes. Har kommunene disse tilbudene? Hva med geriatrike mottak i sykehus og egne team i hjemmetjenesten? Sykehjemmene har ansvar for kompetansebygging og kvalitet i pleien i alle kommuner. Er det mulig å utvikle en standard for hva som er kvalitet og god hjelp? Og lage gode avtaler med brukerne slik at det oppstår trygghet og forutsigbarhet i hverdagen.

Behov for sammenheng og gjennomføring: Mange eldre og pårørende

opplever utrygghet fordi tjenestene ikke henger sammen. Sammenhengende tjenester har høyere kvalitet og skaper større trygghet. Kommunene må få verktøyene som trengs til å gjennomføre endringer som gir bedre sammenheng i tjenestene.

Vi må alle lære å håndtere elektronisk kommunikasjon hvis vi skal henge med i fremtiden. Det snakkes om velferdsteknologi, men hvor er de eldre av i dag i forhold til elektronisk kommunikasjon? Seniornett har et godt tilbud og bør finnes i alle kommuner. Tiltaks- og behandlingskjeder innenfor helse blir viktig å etablere for flest mulig tjenester.

PÅRØRENDE OG PERSONELL

Innsatsen fra pårørende er ofte høy når skrøpelige eldre bor hjemme. Når de eldre flytter på institusjon, synker de pårørendes innsats ofte brått. De er utslitte og føler både lettelse og dårlig samvittighet når kommunen overtar ansvaret. Hvis kommunens innsats starter tidligere, vil flere pårørende orke å bidra lenger. Da vil noen eldre kunne bo hjemme lengre. Noen vil slippe å flytte på sykehjem.

Det kan være en påkjenning å arbeide der tjenestene er mangelfulle. Samvittighetsfulle sykepleiere og helsefagarbeidere sliter seg ut for å hjelpe utrygge eldre og frustrerte pårørende. Høyere kvalitet på tjenestene er viktig både for de ansattes trivsel og mulighet til å gjøre en god jobb.

Reformer flest blir til på skrivebord i hovedstaden. De blir som oftest krydret med en ny pott penger eller noen nye paragrafer slik at den ansvarlige statsråden fremstår som handlekraftig. Dette er ikke en slik reform.

BEHOV FOR ENDRINGER

Vi i Norges kvinne- og familieforbund ønsker denne nye satsingen velkommen. Dette er en viktig sak for K&F. Ved å sette

inn tiltak som har forebyggende effekt kan mange eldre få flere gode år i eget hjem. Samfunnet sparer penger som kan brukes andre steder der det er behov for en innsats. Vi kan legge liv til årene heller enn år til livene.

Disse tiltakene må være relevante, forutsigbare og tilpasset den enkelte tjenestemottaker. Det må oppleves trygt for både den eldre og de pårørende. Ikke minst må tjenestene utføres på en måte som sikrer kvalitet, og oppleves respektfull og god for den som skal motta tjenester i hjemmet. Vi ser frem til dialogmøter og regner med at vår organisasjon inviteres til møtene der de arrangeres.

Derfor må vi i forbundet reagere nå. Vi må diskutere, komme med gode innspill, snakke høyt om våre prioriteringer og skrive leserinnlegg i avisene. Det er nå vi har anledning til å bli hørt og vi skal ikke la den muligheten gå oss forbi!

TEMAMØTER

Regjeringen inviterer brukere, pårørende, ansatte i helse og omsorg i kommunene, frivillige, kommunale og ledere til 4 temamøter:

Den 30. mai i Stavanger, med temaet mat
Den 20. juni i Bergen, med temaet helsehjelp

Den 31. august i Bodø, med temaet aktivitet og fellesskap

Den 26. september på Hamar, med temaet sammenheng og gjennomføring

Ledelsen i forbundet har allerede sendt sitt første innspill til stortingsmeldingen om eldrereformen. Vi fortsetter å følge saken tett i den hensikt å bidra til at den nye reformen virkelig kan komme den eldre generasjon til gode.

Det inviteres til å komme med innspill på e-post: levehelelivet@hod.dep.no.

Advokat og partner
Trude Stormoen

Langseth Advokatfirma DA er en av K&Fs samarbeidspartnere. Avtalen gir medlemmer av K&F rabatt ved behov for advokatbistand. Advokatfirmaet tilbyr rådgivning og prosedyrebistand innenfor de fleste sentrale rettsområder. Firmaets hovedmål er å kunne tilby klientene god og kostnadseffektiv service med personlig oppfølging av advokater med spesialkunnskap innenfor det aktuelle rettsfelt.

www.langsethadvokat.no.

Hvordan får du de ytelsene du har krav på?

Norge er heldigvis en velferdsstat, med lovregulerte rettigheter for ulike former for støtte for de som har særlige behov for bistand og hjelp. Det kan være seg om det er et kortvarig eller langvarig behov, om det er funksjonshemming eller sykdom, eller andre årsaker til behovet for bistand fra det offentlige.

Det kan være svært vanskelig å finne frem til hvilke rettigheter man har. Er det staten eller kommunen som har ansvaret for ytelsen? Eller Fylkeskommunen? Hvor skal jeg søke og til hvem? Og hvordan går jeg frem om jeg ikke når frem. Kan jeg klage? Og til hvem?

Nedenfor gjennomgår jeg noen av disse tjenestene:

RETTIGHETER ETTER FOLKETRYGDLOVEN – NAV

Folketrygden er et nasjonalt og sosialt forsikringssystem, innført i 1967. I dag administreres dette i hovedsak av arbeids – og velferdsstaten, ved NAV.

Alle personer som er bosatt i Norge er medlem av folketrygden, som reguleres av folketrygdloven.

Oppsummert kan man si at det er her rettighetene som sikrer inntekt ved sykdom, arbeidsledighet, uførhet, svangerskap og alderdom er samlet. I tillegg rettigheter til dekning av utgifter ved sykdom og skade, samt enkelte særytelser for yrkesskade og yrkessykdom.

Alle tilhører et lokalt NAV-kontor. I større kommuner er det flere lokale Nav-kontor delt opp etter bydeler.

Alle stønader og rettigheter kan du søke om ved det lokale kontoret. Dette kontoret skal henvise til rett divisjon eller

avdeling innen NAV-systemet som skal behandle kravet. Det er søknadsskjemaer du kan bruke som finnes på NAV-kontoret og på nettsidene til NAV.

Merk at Nav-kontoret har veiledningsplikt. Det omfatter ikke bare hjelp til å sende inn selve søknaden. Veiledningsplikten innebærer også en plikt til å bistå med hvilke ytelser du kan ha rett til og som du bør søke om.

Får du avslag på søknaden, kan vedtaket påklages til NAV Klageinstans. Fristen for å klage kan variere etter hva slags ytelse du har søkt om, men skal fremgå av vedtaket.

Selve klagen kan du imidlertid sende til det kontoret som fattet avslagsvedtaket, for de må vurdere saken på nytt med bakgrunn i din klage, i tilfelle de ser grunn til å omgjøre det. Omgjøres det ikke, behandler Klageinstansen saken.

Om klageinstansen også avslår søknaden, kan du anke til Trygderetten. Anken til Trygderetten sendes til Klageinstansen, som igjen skal vurdere på nytt. All denne klagebehandlingen er skriftlig. Kun unntaksvis vil det være mulighet for muntlig behandling i Trygderetten. Om også Trygderetten avslår, er man over i de ordinære domstoler. Til og med Trygderetten er klagebehandlingen kostnadsfri.

Dessverre tar klagebehandlingen lang tid i Nav-systemet. Pass derfor på å få sendt inn oppdatert informasjon i saken før klageinstansen skal vurdere klagen, og få med alle de argumenter som er i din favør.

LOV OM SOSIALE TJENESTER I ARBEIDS- OG VELFERDSFORVALTNINGEN – NAV

Kommunen har gjennom sosialtjenesteloven forpliktelser ovenfor

Fødetilbudet i stortinget

AV: ELISABETH RUSDAL, FORBUNDSLEDER

Vi kan med glede konstatere at situasjonen rundt fødetilbudet her i landet skal behandles i Stortinget. Når dette skjer vet vi ikke eksakt. Bakgrunnen for at det blir behandling er forslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Karin Andersen. De har fremmet følgende forslag: Stortinget ber regjeringen sikre en trygg og fremtidsrettet fødselsomsorg ved å stanse sentralisering av fødeinstitusjoner. Innføre et grunnleggende prinsipp for fødselsomsorg om at familier må sikres et nært og tilgjengelig fødetilbud uavhengig av bosted, og sikre at helseforetakene styrer etter dette.

Gjennomføre full gjennomgang av bemanningssituasjonen ved landets fødesteder for å sikre at bemanningen er god nok til at hver kvinne faktisk har tilgang til en-til-en-omsorg fra jordmor under den aktive delen av fødselen. Sikre at alle kvinner som har behov for, og ønsker, hjelp med etablering av amming etter fødsel, skal få hjelp til det gjennom å være på barselavdeling, sykehushotell eller andre tilbud knyttet til sykehusene til dette er på plass, inkludert barseloppfølging i tråd med gjeldende retningslinjer.

Sikre at kort liggetid på sykehus skal være kvinnens eget ønske, ikke økonomisk betinget. Ingen skal skrives ut til et for dårlig tilgjengelig kommunalt barseltilbud. At regjeringen skal gjennomføre en fullgod kartlegging som gir en nasjonal oversikt over hvorvidt følgetjenesten for gravide er tilstrekkelig utviklet og fungerende. Regjeringen må legge til rette for, og kreve, ansettelsesforhold i hele stillinger for nyutdannede jordmødre for å sikre at kompetansen og kvaliteten på jordmortjenesten opprettholdes. Regjeringen må gå gjennom finansieringsordningene i primærhelsetjenesten for å foreslå endringer som gjør at kommunene ikke taper penger på å bruke jordmortjenester i sin oppfølging av gravide sammenlignet med å bruke fastlegeordningen. Med andre ord blir våre synspunkter her løftet frem. Vi venter spent på utfallet av behandlingen.

innbyggerne, som også forvaltes av Nav. Dette er et noe annet system enn folketrygdloven. Det er en lov som i utgangspunktet regulerer kommunens ansvar for å utføre oppgaver og å etablere ulike velferdsordninger. Men den regulerer likevel retten til enkelte individuelle ytelser til privatpersoner.

Under sosialtjenesteloven ligger kommunens forpliktelse til å finne midlertidig botilbud for dem som ikke klarer seg selv.

De som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved andre økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk stønad.

Man skal altså forholde seg til Nav-kontoret også ved søknad om slike ytelser.

Vedtak om rettigheter til enkeltindivider kalles enkeltvedtak. For enkeltvedtakene etter denne loven, er imidlertid klageinstansen Fylkesmannen. Du kan altså ikke klage innen Nav-systemet, slik som ved ytelser etter Folketrygdloven.

LOV OM KOMMUNALE HELSE OG-OMSORGSTJENESTER M.M.

Helse- og omsorgstjenesteloven fastlegger kommunens ansvar for å tilby visse tjenester i kommunen, samt kvaliteten på disse tjenester. Jeg nevner særlig kommunens ansvar for blant annet:

- Helse- og omsorgstjenester, som helsetjeneste i skolen, helsestasjon, fastlegeordning og rehabilitering
- Opphold i sykehjem eller tilsvarende bolig som er særskilt for heldøgns tjenester
- Øyeblikkelig hjelp
- Omsorgslønn
- Boliger til vanskeligstilte
- Brukerstyrt personlig assistanse

Hva som skal til for å ha rett til disse ytelsene, blir for omfattende å gå inn i her. Men det kan være vanskelig å nå gjennom med en søknad uten å få hjelp.

Det er omfattende retningslinjer og annet man må sette seg inn i, og vurderingene kan være skjønnsmessige. Eksempelvis nevnes omsorgslønn:

Omsorgslønn er en økonomisk ytelse som kan gis til en person som har særlig tyngende omsorgsarbeid, og ytes typisk ved pleie og omsorg av eldre, syke pasienter, alvorlig funksjonshemmede vokse og multifunksjonshemmede barn. Det som er avgjørende for å få denne ytelsen, er omsorgsoppgavens tyngde – ikke pasientens tilstand eller alder. Man må søke kommunen direkte, som avgjør med bakgrunn i en vurdering av behovet. Kommunen kan også velge å gi andre tjenester i stedet, og det er kommunen som fastsetter omfanget av omsorgsarbeidet etter en individuell vurdering.

I disse sakene er det meget viktig å ha en tett dialog med kommunen i forkant, og bygge opp en søknad til å være så solid som mulig.

Fylkesmannen er normalt klageinstans.

ADVOKATUTGIFTER KAN DEKKES

Som det helt klare utgangspunkt vil forvaltningsloven gjelde for alle statlige og kommunale tjenester. Kort fortalt vil du derfor normalt ikke få dekket advokatutgifter for bistand med selve søknaden, da det offentliges veiledningsplikt anses tilstrekkelig. Dessverre ser vi at det ofte ikke er tilfelle.

Imidlertid vil du få dekket advokatutgifter dersom du får medhold i klagen din.

I visse tilfelle har man krav på dekning av advokatbistand etter reglene om fri rettshjelp. Forhør deg med advokat om dette.

Sharing, learning, celebrating

Avsluttende konferanse om
NGO-fondene i Romania
– 30. mars 2017

AV: LEDER AV INTERNASJONALT
UTVALG ANNE MARIT HOVSTAD

Krisesenteret i Sibiu, Romania som vi startet opp i 2007 i forbindelse med støtte fra TV-aksjonen "Drømmefanger" i 2005, ble tildelt NOK 1,8 mill i 2014 fra EØS-midler. Prosjektperioden varte frem til 30. april 2016. I løpet av perioden har forbundet deltatt på diverse seminarer i Sibiu som partnere i prosjektet. Av den grunn ble vi invitert til å delta på denne avsluttende konferansen i Bukarest.

Da representanter fra norske myndigheter og politikere besøkte EØS-støttede prosjekter i Øst-Europa i begynnelsen av mars i år, fikk også krisesenteret i Sibiu besøk. I den anledning reiste forbundsleder Elisabeth Rusdal og nestleder Sonja Kjølraug til Sibiu. Prosjektet "vårt" fikk mange godord!

NGO-FONDENE

NGO-fondene i Romania er iverksatt av Civil Society Development Foundation i samarbeid med Romanian Environmental Partnership Foundation og Resource Center for Roma Communities. Målet med bevilgningene var å redusere fattigdom og sosial urettferdighet i Europa, samt styrke forholdet mellom Romania og donorlandene Island, Lichtenstein og Norge. Til sammen er det delt ut 36,33 millioner Euro siden 2009, fordelt på 390 forskjellige prosjekter relatert til demokratibygging, menneskerettigheter, kamp mot rasisme, diskriminering, sosiale ulikheter, vold mot kvinner med mer. Programmet har bidratt til forbedring av ledelse og styresett i Romania ved å oppmuntre til innbyggernes egen deltakelse i politiske debatter, og i overvåking og gjennomføring av prosjektene i forhold til korrupsjon og håndheving av loven. Et spesielt fokus skulle tas med hensyn til en minoritet som Romfolk.

30 prosjekter er utviklet på fylkesbasis, 104 prosjekter på nasjonalt nivå og 256 prosjekter har deltatt i 105 byer og 425 bygder.

Anne Marit sammen med den norske ambassadøren til Romania, Moldova og Bulgaria.

LIKESTILLING OG KJØNNSBASERT VOLD

18 av prosjektene har vært direkte relatert til likestilling og kjønnsbasert vold. Her deltok 3.700 personer. "Vårt" prosjekt, "Domestic violence causes suffering - combating and limiting the phenomenon of domestic violence in Sibiu County", tilhører denne kategorien. Da kvinnegruppen i Sibiu søkte om EØS-midler var det et krav at de måtte stille med norsk partner. Derfor har vi helt siden prosjektet ble godkjent vært involvert og deltatt ved større seminarer i Sibiu. Viser til tidligere reportasjer fra besøk i Sibiu.

KONFERANSEN

Konferansen i Bukarest ble arrangert som avslutning av programmet for å se på erfaringer de enkelte organisasjoner har gjort seg. Medlemmer fra norske og rumenske organisasjoner, samt organisasjoner fra andre østeuropeiske program var invitert. Til sammen deltok ca. 150 personer. Den norske ambassadøren til Romania, Tove Bruvik Westberg, deltok på siste halvdel av konferansen. Hun hadde også vært tilstede ved besøket i Sibiu i mars og hadde sett med egne øyne det som ble gjort der. Da jeg møtte henne i Bukarest fikk jeg den samme positive tilbakemeldingen.

PROGRAMMET

Konferansedagen var fullspekket med informasjon og program. Flesteparten av foredragene var på rumensk, men med god oversettelse til engelsk. Det ble også god anledning til kunnskapsutveksling deltakerne i mellom. Selv hadde jeg stor nytte av å snakke med og lære av de andre norske deltakerne. Hensikten med forbundets tilstedeværelse var å lære mer om programmene, og eventuelt om krisesenteret i Sibiu kan bli gitt mulighet til en søknad om oppfølging av prosjektet. Lederen av det rumenske programmet var helt tydelig på at de ønsket en ny søknad da han kom bort til meg da konferansen var avsluttet.

Adrian Nistor, som har vært daglig leder av krisesenteret i Sibiu siden starten i 2007, deltok på konferansen. Vi fikk tid til en god samtale under lunsjen. Han reiste tilbake til Sibiu med buss en stund før konferansen var avsluttet.

Det kan ellers opplyses at våre støttespillere over det ganske land, og ansatte og medlemmer av Women's Association from Sibiu arbeider med å få til et samarbeid med Sibiu kommune om bidrag til lønninger ved krisesenteret. Det håper vi vil gå i orden for å gjøre krisesenteret "liv laga" i fremtiden.

Fra ACWW-prosjektet i Kampala (In Need Home) Kristin i skoleklassen.

Fra ACWW-prosjektet i Mukono, Uganda- Fra Vocational Training.

Prosjektoppfølging EAGWEN, Kampala Uganda 5.-14. februar 2017

AV: KRISTIN HANSEN, PROSJEKTLEDER,
INTERNASJONALT UTVALG

Denne gangen måtte vi gjøre prosjektoppfølgingen tidlig på året, dette på grunn av evaluering av prosjektet i august 2017, og møter om eventuelt samarbeid med FOKUS` eget prosjekt ved neste søknad i 2018 om prosjektstøtte. Med på reisen var vår saksbehandler Sissel Thorsdalen i FOKUS.

INNHALDSRIK UKE

Det var en travel og innholdsrik uke som startet med dagsseminar for våre partnere og partnerne i FOKUS` program. Dette er organisasjoner som nok kan utfylle hverandre i et samarbeid. NOVA som tilsvarer FOKUS har med to organisasjoner i prosjektet: EASSI som er et landbruksprosjekt som MAFA, ligger også i samme område, og FIDA som er kvinnelige jurister og jobber med rettigheter og kan ha mye til felles med UMWA, vårt medieprosjekt. Felles for alle organisasjonene er arbeidet og program for kvinner med funksjonshemming. Evalueringen som skal gjøres dette året skal gjøres med henblikk på tema det kan samarbeides om og plan for fremdriften ble lagt. Mye kan skje i forhold til bistandsmidler og det legges nok opp fra myndighetene til at det skal være større prosjekter og da kan dette samarbeidet være en løsning for å oppnå midler.

KVINNER MED FUNKSJONSHEMMING

Vi fikk også delta på et seminar for kvinner med funksjonshemming, der menn var også deltakere. Det gikk på hvordan implementere funksjonshemmede i samfunnsliv og arbeid. Uganda har lover om rettigheter fra 1990-tallet, men de blir ikke fulgt opp. Vi ble veldig imponert av hvordan disse med sine ulike handikap var dyktige ledere av seminaret og hadde gode innlegg. En av kvinnene, Florence Ndagire, født blind, utdannet jurist, gift og har to barn, var en av

dem og hun husket navn etter presentasjonen av deltakerne og retningen hvor vi satt, i tillegg å være et verbalt «fyrverkeri»! Kvinnen ved siden av meg, også jurist, hadde ingen problemer med å skrive seg på deltakerlista selv om hennes armer stoppet ved håndledet, hun fikk plassert pennen mellom beina i håndledet! En blir ganske så ydmyk i slike situasjoner!

MAFA

Det ble ikke noe besøk til MAFA`s demonstrasjonsgård og andre gårder i Luwero denne gangen, tørke hadde gjort sitt til at avlingen hadde uteblitt og flere dyr måtte slaktes. De ønsket bare regn da vi var der.

COWA SKOLEN

På COWA skolen fikk vi med oss starten på et nytt skoleår, studentene hadde kommet tilbake fra juleferie. Ikke den store markeringen som Graduation Day, men en fin samling med mange forventninger til læringen og håp om arbeid. Flere av de tidligere elevene var også til stede for å fortelle om sitt opphold ved skolen og jobb de hadde fått etterpå. I 2016 fikk COWA pris for den beste yrkesskolen i Uganda og trofeet ble selvfølgelig stolt vist fram. Veldig kjekt for oss som støtter skolen og ikke minst for personalet og studentene at det er så bra kvalitet på skolen. Som alltid var det sang og dans og velsmakende lunsj laget av studentene.

VURDERE TO ORGANISASJONER

Som prosjektleder i ACWW skulle Anne Marit vurdere to organisasjoner som hadde søkt om støtte, det ene i et av slumområdene i Kampala og det andre i Mukono, litt utenfor byen og undertegnede fikk med dette som «added value». Prosjektet i slummen hadde skole for foreldreløse og fattige barn på senteret og sosialt samlingssted for mødre og barn. Vi fikk være med i klasseværelset og snakke med elevene, en livlig men disiplinert

«gjeng» med klare ønsker om framtidig yrke: advokat, sykepleier, lege og fotballspiller! Ja, måtte de bare lykkes i sine mål! Fra verdenspresidenten i ACWW (fra Australia) hadde Anne Marit med en bag med strikkesetene som hun delte ut til mødrene som var samlet på In Need Home senteret den dagen, til stor glede.

HINDRE HIV SMITTE

Prosjektet i Mukono gikk på å hindre HIV smitte ved amming og holdt til på et senter for kvinner som jobbet med utvikling for kvinner til å bli selvstendige og som hadde flere aktiviteter. Her fikk vi møte både dyktige ledere og kvinner som hadde fått hjelp fra senteret. Rektor på COWA skolen, Romana Francesca Bilak, var med på disse besøkene og helt tydelig hadde de utbytte av felles problemstillinger og erfaringsutveksling. Denne organisasjonen kjente også «vårt» MAFA som organisasjon. Nettverksbygging er en viktig del av prosjektarbeidet.

På hjemveien fra Mukono besøkte vi Jilda, økonomiansvarlig på skolen, som hadde flyttet inn i eget hus etter lang tids bygging og med god grunn var stolt av det. Jilda er en som har tatt seg av slektningers barn i tillegg til sine egne og til sist nå ei lita jente som hennes mor fant nyfødt i skogen for to år siden og som ved henvendelse til lokale myndigheter ingen hadde meldt savnet.

ETTERTANKE

Selv om det ble mye møter og administrasjon med kontrakter som skulle ferdigstilles og undertegnes denne gangen, hadde vi fått mange opplevelser og inntrykk til ettertanke. Det er så store kontraster i forhold til vår hverdag. Hjemreisen startet kl. 18.00 mandag 13. februar etter å ha avsluttet siste møte med revisorer og regnskapsførere kl. 16.00. Vår trofaste og alltid hjelpsomme sjåfør Daniel stuert bagasjen også inneholdende 60 kurver inn i sin minibuss og disse har Anne Marit og jeg for salg, det er bare å henvende seg til oss.

Digitalisering i stortinget

AV: ELISABETH RUSDAL, FORBUNDSLEDER

Stortingsrepresentantene Karin Andersen og Kirsti Bergstø tar opp litt rundt digitaliseringen som skjer i stigende grad. De tar opp dette med retten til å få pensjonsslippen tilsendt i papirform. Forslaget deres er som følger: Stortinget ber regjeringen undersøke hvor mange av landets pensjonister som ikke lenger har reell tilgang til dokumentasjon på pensjon eller uførebetalning som følge av manglende digital kompetanse, og snarest legge frem for Stortinget resultatet av undersøkelsen. Stortinget ber regjeringen sørge for at pensjonisters utbetalingsslipp ansees som «særlig viktig melding», slik at den kommer inn under regelverket der brukere kan reservere seg mot å motta via digitale løsninger. Om ikke alle problemstillinger rundt digitalisering her tas opp, så er det en begynnelse. Vi vet ennå ikke når akkurat denne saken skal behandles, men vil selvsagt følge med.

Aktive kretsårsmøter

De aller fleste kretsene har nå avholdt sine kretsårsmøter. Og sentralstyret har besøkt alle kretser vi har vært invitert til. Et par kretser har ennå ikke hatt årsmøte, men de er nær forestående. Riktignok er det flere kretser som planlegger nedleggelse av kretsen. Dette setter imidlertid ikke noe preg på aktiviteten hverken i lagene eller i årsmøtene. Vi gleder oss over engasjement rundt saker og resolusjoner/uttalelser som er vedtatt. Her er en liten liste over noen av temaene for uttalelsene:

- Mammografitilbudet
- Barnehus – Sogn og Fjordane
- Rettstryggleik for fosterforeldre
- Lokal akuttberedskap og nærleik til helsetenester er viktige
- Ambulansekutt, Askvoll og øyane rundt
- Ekstra pensjon, gjev dyrare medisin
- Rettsikkerheit for valdsoffer
- Matslusing
- Plast – ikke bare til velsignelse

Denne oversikten er over de uttalelser vi har fått tilsendt til forbundet fra kretsene. Vi er glad for slike engasjement og dersom din krets eller ditt lag har vedtatt uttalelser, så send oss dem gjerne.

DETTE FORESLÅR FORBUNDET TIL BEHANDLING PÅ ACWWS EUROPAKONFERANSE 2017

Forbundet har lang og god tradisjon i å være aktive i arbeidet i vårt internasjonale forbund Associated Country Women of the World (ACWW). Når det til høsten skal holdes Europakonferanse, så fremmer vi tre resolusjoner.

1. Igjenfylling av gamle søppelfyllinger
2. Vold i nære relasjoner
3. Enslige mindreårige flyktninger i Europa

De to første foreslår vi sendes videre til ACWWs verdenskonferanse i april 2019. Den siste omhandler Europa og dersom den vedtas er medlemsorganisasjonene i ACWW i Europa forpliktet til å følge opp.

Gi DÅPSKLUBBEN *Tripptrapp* til et barn du er glad i!

Med Dåpsklubben TRIPP TRAPP får barna gode bøker, filmer og musikk rett hjem i postkassa. De blir kjent med Bibelens fortellinger, kveldsbønner og mange fine barnesanger.

- **For barn fra 0 til 12 år**
- **Ingen krav om kjøp**
- **Tilbud om 3 pakker årlig**

VELG GRATIS VELKOMSTGAVE!

Populær dåps-gave!

**DÅPSKLUBBEN
*Tripptrapp***

GAVE 1

Noahs ark
Myk tøybåt med seks par forskjellige dyr og Noah
Verdi 299,-

GAVE 2

Gynge mer (CD)
Ny CD med 29 sanger, rim og regler for de aller minste
Verdi 199,-

GAVE 3

Guds barn
Desmond Tutus barnebibel. Rikt illustrert. På bokmål og nynorsk
Verdi 298,-

Flere velkomstgaver finner du på **tripptrapp-klubben.no**

Telefon 22 59 53 00
e-post ordre@iko.no

ACWWs Europakonferanse

ACWWs Europakonferanse avholdes 4. – 8. sept. 2017 i

Tirque Mores i Romania.

Anne Marit Hovstad deltar som leder av ACWW prosjektkomite.

K&Fs ACWW-representant Christine Andreassen og forbundsleder deltar fra forbundet.

Det hadde vært ønskelig at flere fra forbundet kan delta. De som kan tenke seg det kan henvende seg til Christine Andreassen for mer informasjon. E-post: christine.andreassen@outlook.com

Chat

Nederst i høyre hjørne på skjermen når dere går inn på vår hjemmeside har det nå kommet opp en rute hvor det står «Snakk med oss». Dette er et såkalt chattevindu. Hvis dere klikker på denne ruten kan dere komme i direkte kontakt med oss her inne på kontoret. Vi svarer så fort vi kan når vi er på kontoret og chat'n er åpen mandag – torsdag fra kl. 09.00 til 15.00. Hvis dere ønsker å benytte denne tjenesten utenfor kontortiden bruker dere samme vindu. Beskjeden/spørsmålet deres blir lest dagen etterpå/påfølgende mandag og dere får svar på mail. Det er da viktig å legge igjen navn og e-postadresse. Håper å høre fra dere, sammen blir vi bedre! Har dere spørsmål er det bare å ta kontakt!

Økt innsats for bedre synliggjøring av forbundet

AV: ELISABETH RUSDAL, FORBUNDSLEDER

Vi forsøker stadig nye tiltak for å øke forbundets synliggjøring. Vi har hatt annonser i bilag til Dagbladet og helsidens annonse i Bergensmagasinet. Videre vil vi også delta på Arendalsuka 15. – 18. august. Der skal vi ha stand. Fokus på saker vil være fødetilbudet og husmorvikar. Sentralstyrets medlemmer vil bemanne standen. Vi håper også at noen fra Aust-Agder krets vil delta i dette arbeidet. Vi vil så langt det er mulig delta i debatter som skjer under uken og knytte kontakter og sørge for å dele ut informasjon om forbundet. Er du i Arendal på den tiden, så stikk gjerne innom oss.

Ny rammeplan for barnehager

Det er 11 år siden forrige rammeplan for barnehager ble vedtatt. I løpet av disse årene har samfunnet utviklet seg mye. Så det er uten tvil på høy tid at det kommer en ny rammeplan. Den nye rammeplanen ble lansert 24. april. Av punkter i forslaget kan nevnes:

Foreldres synspunkter skal vektlegges mer

Lek skal fortsatt være viktigste element i barnehagen

Det stilles strengere krav til å gjøre overgangen fra barnehage til skole bedre

Dette er noe vi som forbund stiller oss positive til. Så gjenstår det å se hvordan den videre oppfølgingen blir. Her har vi alle et ansvar. Den nye rammeplanen skal gjelde fra 1. august 2017.

FNs internasjonale familiedag 15. mai 2017- forbundets budskap

Bruk av digitale medier i lokalsamfunnet må ivareta integrering av alle familier

Norges Kvinne- og familieforbund vil i forbindelse med FNs internasjonale familiedag 15. mai sterkt oppfordre myndighetene til å sikre at bruk av digitale medier bidrar til å integrere alle familier og

dens medlemmer tilgang til viktig offentlig informasjon.

Den digitale utviklingen skjer i rekordfart. I samme tempo avvikes tidligere ordninger. Eksempler på dette kan for eksempel være overgangen fra skriftlig kommunikasjon til bruk av digital kommunikasjon fra ulike offentlige instanser. Dette kan medføre at enkelte vil føle seg utelukket fra viktig informasjon.

Det er også slik at internettdekningen enkelte steder i landet er vanskelig og kanskje ustabil i kortere eller lengre perioder.

Særlig eldre opplever at de settes utenfor viktig offentlig informasjon.

Det samme gjelder folk i distriktene der lokalt tilbud overføres til nettbaserte tilbud i stedet. Dersom en skulle ønske å få tjenesten utført uten bruk av internett, kan det for mange medføre lang reise. Alle familier, uavhengig av medlemmenes alder, familiens økonomiske situasjon, utdannelse med mer har krav på å være sikret tilgang til informasjon og oppleve seg som en integrert del av lokalsamfunnet. Familien er den minste og grunnleggende enheten i et demokrati. For enkeltmennesket er familien som hovedregel den viktigste arena for kjærlighet, trygghet, tilhørighet, omsorg og personlig og sosial utvikling.

15. mai markeres FNs internasjonale familiedag for 20. gang.

Dagen ble vedtatt av FN i 1997 som en direkte oppfølging av FNs internasjonale familieår i 1994. Sentralt i dette arbeidet med å få en egen FN-dag for familien var Norges Kvinne- og familieforbund. Dagen markeres verden over og FN vedtar hvert år et eget tema for dagen. Temaet ledsages av et budskap fra FNs generalsekretær.

Økonomiske overføringer til barnefamilie

AV: ELISABETH RUSDAL, FORBUNDSLEDER

I begynnelsen av mars la utvalget om økonomiske overføringer til barnefamilie frem sine forslag.

Forbundet var tilstede på overleveringen. Vi fikk også i løpet av dagen anledning til å kommentere noen av forslagene i media. I korte trekk kan vi oppsummere hva utvalget foreslår som følger:

NOEN AV FORSLAGENE FRA UTVALGET

Barnetrygden økes, men samtidig foreslås den å bli behovsprøvet

Barnetrygden kan behovsprøves

Foreldrefradraget fjernes

Mor og far likeder foreldrepermisjonen med unntak av 3 uker før og

6 uker etter fødsel som øremerkes mor

Gratis barnehage

Gratis skolefritidsordning (SFO)

I våre kommentarer var vi positive til økningen i barnetrygdens beløp

og vil vurdere spørsmålet om behovsprøving.

Fjerning av kontantstøtten er vi selvsagt imot. At kontantstøtten medfører at barn i innvandrerfamilier i mindre grad benytter barnehage er ikke lenger så korrekt. Siste år er det en økning i andel innvandrerbarn som benytter barnehage på 7 prosent. Dette er ferske tall fra Statistisk sentralbyrå.

BARNEHAGE OG SFO

Gratis barnehage og gratis SFO skal finansieres delvis ved fjerning av kontantstøtten og behovsprøving av barnetrygden. Men kostnadene til dette er rundt 13 millioner. Fjerningen av kontantstøtten utgjør bare 1,3 millioner. Vi stiller oss også undrende til at man kun kommer med tiltak for barn opp til 4. klasse.

STORE BARN ER DYRE BARN

Vi vet at 98.000 barn i dag lever i familier under fattigdomsgrensen. Her er også barn eldre enn 4. klassinger på skolen. De trenger også tiltak. Store barn er dyre barn, brukte vi i sin tid å si da vi fikk gjennomslag for barnetrygd til 18 år. Store barn i dag er ikke blitt rimeligere. De har også behov for tiltak som sikrer dem å være med i aktiviteter med mer.

HJELP!

AV: ANNE ENGER, LEDER AV VALGKOMITEEN

Vi ber om hjelp fra alle lag og kretser - forbundet trenger kandidater til valgene i 2018.

På landsmøtet i oktober 2018 skal det velges: forbundsleder, 2 nestledere, 4 sentralstyremedlemmer, 3 medlemmer av valgkomiteen, kontrollkomiteen og prinsippprogramkomiteen. Samt varaer.

I tillegg 2. representant til Norden og Acww.

Vår nåværende forbundsleder Elisabeth Rusdal og nestleder Sonja Kjørlaug vil da ha sittet i 8 år og de kan IKKE gjenvelges. Se paragraf 4 G i våre vedtekter.

Valgkomiteen trenger hjelp fra alle lag og kretser for å finne kandidater til alle valgene. Det er dere som kjenner medlemmene våre.

Snakk om det i laget. Husk at dere gjerne kan foreslå medlemmer i andre lag. Ønsker dere gjenvalg på noen av de sittende må de også foreslås for valgkomiteen.

Kandidater til øverste ledelse bør ha organisasjonserfaring.

Forslagsskjemaer blir sendt ut i begynnelsen av 2018, men ikke vent med tenkeprosessen til da.

Det er lov å være tidlig ute.

Hilsen valgkomiteen

Anne Enger, leder, a-enger2@online.no, tlf. 911 79 287

Ingebjørg Rasmussen, medlem, rasmussen.ingebjorg@gmail.com, tlf. 988 24 018

Inger Vestby, medlem, vi-marit@online.no, tlf. 926 44 781

Vigdis Løseth, vara, arne.loset@frenabb.no, tlf. 915 90 573

HUSMORVIKAR – vil ha kontakt med andre

Vega kvinne- og familielag i Hålogaland krets arbeider med å få husmorvikar i sin kommune. I den forbindelse vil de gjerne ha kontakt med lag i forbundet som jobber med det samme eller har jobbet med det. Hensikten er å utveksle erfaringer.

Hva, skal De føde nå?

AV: WENCHE ROLSTAD, NESTLEDER K&F

Noen tanker rundt åpent møte og seminar 4. og 5. mars 2017

Medlemsundersøkelsen sa oss at medlemmene gjerne ville at vi skulle arrangere møter på flere steder i landet med sammen tema. Vi fant derfor ut at fødesituasjonen, og også hjemkomst etter fødsel var noe som var aktuelt i hele landet. Fem steder ble valgt og vi ventet spent på påmeldingen.

Dessverre var det litt færre som var interessert, så vi valgte å ha møter og seminar i Stavanger og Trondheim og bare møte i Bergen.

Et felles budskap ble lest opp ved begynnelsen av møtene før foredragsholderne ble sluppet til. Vi hadde meget habile foredragsholdere. Jordmødre og helsesøstre og helse- og sosialsjef.

Tilbudet til de fødende

Stavanger kunne fortelle om bra tilbud til de fødende. Der hadde de utvidet liggetiden fra 2 til 3 dager og så at det var nyttig blant annet med tanke på ammingen. I Bergen var liggetiden i gjennomsnitt 2,1 dag, men mange reiste hjem tidligere. I Trondheim var liggetiden kortere enn tidligere, noe som skyldtes økonomiske innsparinger. Ingen hadde husmorvikar eller lignende.

I nye retningslinjer fra Helsedirektoratet står det blant annet:

Mer nærhet til mor og far, tettere oppfølging etter hjemreise fra barselavdelingen og hjemmebesøk av jordmor både til førstegangsfødende og fødende som også har født tidligere. Dette fordi rapporter viser at oppfølgingen like etter hjemkomst nå ikke er god nok. Dette er nytt og vil vel kreve flere jordmorstillinger. Jordmødrene var takknemlige for at vi har tatt opp fødsler og det som er rundt det. Etter møtet i Stavanger sendte en av lagleder i Stavanger en henvendelse om fødetilbudet til lokale politikere. Hun har fått svar fra to av dem.

Dagen etter var det seminar. Alle som var på møte og seminar syns det var positivt.

Deltagere og de to jordmødrene som var med i Stavanger.

Hilsen fra Kleive

AV: GERD RØSBERG, LAGLEDER I KLEIVE
KVINNE- OG FAMILIELAG

Vår historie startet i 1970 og laget har nå 20 medlemmer, men vi prøver alltid å få flere med oss.

De siste åra har vi lagt stor vekt på informasjon om forbundets arbeidsoppgaver gjennom prinsippprogrammet som vi har hatt som studiering på lagsmøtene. Vi har tatt for oss forbundets struktur og alle kapitler i programmet, noen ganger med gjester utenfra som har kåsert over et emne. Til høsten planlegger vi en ny studiering for lagsmøtene. Da skal vi ta for oss de forskjellige verv i forbundet, samt hvilke oppgaver som hviler på den enkelte i et lagstyre. Vi tror at kunnskap vil gjøre det lettere å si ja til et verv, i tillegg til at det er bra å vite litt om hvordan organisasjonen en tilhører fungerer.

STOR KURSAKTIVITET

Vi er så heldige i vårt lag å ha medlemmer som er positive til lagets utfordringer og villig stiller opp om vi tar på oss en oppgave, enten det gjelder litt hjelp på Håndverkstedet, egne arrangementer eller andres. Dugnader og andre ting som kan "vise oss fram" lokalt.

Vi har stor kursaktivitet i laget vårt. Vi sier selv at vi gjør ingenting uten å ha kurs i det. Medlemmene er positive til disse

aktivitetene og stiller alltid opp. Kursa blir gjort kjent gjennom oppslag et par steder, og de blir omtalt på facebook.

I løpet av et år har vi flere kurs. Det har variert fra kvistbinding-hjerter og kranser til maling på glass og porselen. Det har blitt laget fine fødselsdagskort og nåle-filta påskekyllinger. Vi har også produsert flygende kopper. Lista for kurs legges ikke høyere enn at alle interesserte kan delta, vi holder oss på grasrotplanet.

Lærere til kursa finner vi i egne rekker eller i nærområdet, der er utrolig mange som sitter inne med kunnskaper de vil dele med andre.

DAGSTURER

Vårsesongen avslutter vi med en dagstur til et mål som er knytta til kurs vi har hatt det siste året. I 2016 besøkte vi Såpeskuffen og Glassforum som også har porselen, og avslutta turen med et besøk i Hansgarden, et senter for kultur og håndverk, der vi fikk se mange eksempler på hekling og strikking i forskjellige teknikker. Alle disse stedene ligger på Averøya, en times biltur fra Kleive. Vi har også vært på omvisning på Rauma Ullvarefabrikk og besøkt glassblåsere i Ålesund.

Flere medlemmer sier de ikke hadde vært medlemmer av laget uten kursaktiviteten. Det er ikke nok med et lagsmøte.

Kvinner av i dag ønsker å være aktive. Det skjerper selvfølgelig de som er i styret. Det blir nok studieleder som får mest å gjøre, men med et godt samarbeid og god lagånd har det så langt fungert fint. Det er viktig å hjelpe hverandre og samarbeid er viktig for å få resultater og aktivitet.

FORELDREING OG JUNIORMEDLEMMER

I tillegg til lagsmøte hver måned og kursaktiviteten, har vi foreldrer og juniormedlemmer. Det har vi hatt siden ordninga kom i gang, vårt lag var ett av pilotlaga. Vi hjelper med husleie og penger til aktiviteter for barna, ellers styrer foreldrer seg selv etter likemannsprinsippet. I vinter hadde vi kortkurs sammen med dem. De har hatt babysvømming, førstehjelpskurs for små barn, babysang og mye mer.

Årets siste møte legger vi til et hotell i Molde. Der spiser vi en god middag og hygger oss. Sist var vi sammen med laget fra Vågane, et annet lag i Molde. Det var kjekt og blir nok gjentatt.

Å være medlem i laget vårt har gitt - og gir - samhold vi verdsetter enten vi er unge eller eldre. At vi gjennom medlemskapet i forbundet er med å støtte viktige saker er også noe vi setter høyt. Sender en hilsen til alle lag i landet fra oss i Kleive K&F.

Gode nyheter om Mammografibussene

AV NESTLEDER WENCHE ROLSTAD

Etter at det ble kjent at mammografibussene i Valdres og Hadeland skulle nedlegges ble det skrevet noen innlegg i lokalavisene. Årsmøtet i Oppland krets vedtok en resolusjon som kom på trykk i avisen.

«Opplandskvinner kjemper for mammografibussen» var overskriften. og ingressen: «Å kutte ut mammografibussen er et tilbakeskritt for kvinner og helse, mener Norges Kvinne- og familieforbund. De vil tvert imot at tilbudet utvides.» Deretter fulgte resolusjonen.

MAMMOGRAFIBUSSEN BESTÅR

Stor var derfor gleden da jeg i Avisen Hadeland den 7. april kunne lese at Oppland Fylkesting hadde vedtatt at mammografibussen må bestå og videreutvikles. Begrunnelsen var at, sitat fra Avisen Hadeland:

«Mammografibussen er et viktig desentralisert tilbud som må bestå og videreutvikles», fastslo hun som la frem forslaget.

«Hun påpekte at bakgrunnen for at Sykehuset Innlandet sier opp avtalen med mammografibussen er dårlig økonomi. Mammografibussen er et tilbud til kvinner i noen av kommunene som ligger lengst unna Lillehammer sykehus, på Hadeland og i Valdres. Bussen har mammografiapparat og radiografer om bord, og kjører fra kommune til kommune. Slik har man utført undersøkelsene lokalt, mens bildene har blitt sendt til Sykehuset i Lillehammer. Dermed har kvinnene sluppet å bruke en hel reisedag for å komme seg til en timinutters screening. Brystkreft er den hyppigste kreftformen blant norske kvinner, og tidlig diagnostisering gjør at flere kvinner overlever sykdommen. I Oppland har man sett at oppmøtet til undersøkelsene har økt markant i de berørte områdene etter at mammografibussen har kommet til kommunen.»

Årsmøte i Oppland krets

AV NESTLEDER WENCHE ROLSTAD

Oppland krets avholdt sitt årsmøte på Bjørnen Kro, Odnas, den 1. april. Nestleder Wenche Rolstad var invitert for å snakke om arbeidet i forbundet. Allerede på forrige årsmøte hadde vi oppe nedleggelse av krets. Dette var fordi

ingen ville ta på seg å sitte i kretsstyret. Fordi vi var 6 lag kunne vi ikke det, ifølge gjeldende vedtekter på det tidspunktet. Etter vedtekter som nå gjelder kan vi det. Saken om nedleggelse av kretsen stod derfor på saklista og fikk enstemmig ja. Da er det første vedtaket gjort. Neste møte er berammet i september. Dersom 2/3 av de fremmøtte der stemmer ja, er det over og ut for Oppland krets.

VI VEDTOK OGSÅ EN RESOLUSJON:

MAMMOGRAFITILBUDET – ENDA EN GANG! TILBAKESKRITT FOR KVINNEHELSEN?

Vi vil fortsatt ha mammografibussen til Hadeland og Valdres. Tilbudet må utvides til å gjelde også for Gudbrandsdalen. Kvinner med alder som står utenfor mammografiprogrammet må også kunne få timer på bussene mot en høyere egenandel. Resolusjonen sendes Sykehuset Innlandet HF, Helse Sør- Øst, Aviser i Oppland og Ringerikes Blad.

ÅS KVINNE- OG FAMILIELAG OG KAMPEN MOT BUROTA

FRA AKERSHUS KRETS' ÅRSMELDING 2016

AV: ANNA SOLBERG, ÅS KVINNE- OG FAMILIELAG

Ås K&F hadde i 2016 en stor satsing på å fjerne burot i sentrale områder av bygda sammen med Hagelaget, Bygdekvinnelaget og Sanitetsforeningen. Burota har spredt seg faretruende i senere år.

Burot har ansvar for pollenallergier som angriper på sensommeren da denne planten blomstrer og sprer pollen. Spredningen skyldte ofte større utbygginger der det graves ut tomter og massen blir forflyttet til andre steder. På slike fyllinger spruter burota opp og danner rene skoger uten at ansvarlige myndigheter gjør noe for å få slutt på fremveksten. Bare i Oslo og Akershus er det registrert 94.000 pollenallergikere.

AKSJON I NÆRMILJØET

Vi hadde kontakt med flere skoler og barnehager i bygda, samt en del velforeninger for å få dem med på våre aksjoner i tillegg til at vi stilte på stand et par ganger i løpet av juni måned. Siste aksjonsdag var 1. oktober da vi ryddet et sentralt område øst for jernbanen der burota hadde fått vokse vilt hele sesongen.

Vi fikk god pressedekning gjennom lokalavisene som sørget for intervjuer med fagfolk på ulike områder for å orientere om ulempene med denne planten og hvorfor det var viktig å fjerne den.

TRAVEL SESONG

Alt i alt ble det en meget travel sesong med stor innsats. At det hjelper å luke burot fikk vi også bekreftet gjennom en person med store allergiproblemer. På sin vei til skolen i Ski kunne hun ferdes helt trygt gjennom Ås sentrum uten maske. Når hun kom til Ski, måtte hun ta den på, for der blomstret burota uten hemninger. Uten slik beskyttelse ville hun være meget hemmet i sitt arbeid gjennom dagen. Pollensesongen er langvarig og starter i februar med sterk nedgang etter blomstringen i juni. I august starter sesong nummer to, som vi altså kan gjøre noe med. Den varer ut hele august og litt utover i september.

Noe for ditt lag? - Vi står gjerne til tjeneste med informasjon.

K&F's BEREDSKAPSUTVALG

Av: Bjarnhild Hodneland, Beredskapsutvalget

Bjarnhild Hodneland
Leder

Anne Lise Johnsen
Medlem

Liv Holst
Medlem

Grete Nordbæk
Varamedlem

Våren er årsmøtetid for både K&F kretser og lag, men også for Kvinners Frivillige Beredskap (KFB), som vi er medlem hos. 26. mars var styret, organisasjonslederne og fylkeskontaktene samlet til årsmøte i Oslo. KFB er også åpen for enkeltpersoner av begge kjønn som ønsker å støtte opp det arbeidet som utføres av organisasjonen. Flere kvinnelige enkeltmedlemmer var tilstede på møtet.

DAGENS GJEST

Før selve årsmøtet fikk vi et flott, spennende, men også skremmende foredrag ved dagen gjest, Monica K. Mattsson Kämpe fra Folk og Forsvar. Emnet var Sikkerhetspolitikk – Norge, Europa og Verden.

ÅRSMØTET

Så var det tid for årsmøtet der de vanlige årsmøtesakene sto på programmet. Hovedtema i denne perioden har vært beredskap i kommunene. Dette er også et prioritert tema ut året. Noen av fylkeskontaktene og kretsene har hatt dette som tema på åpne møter der også kommunerepresentanter har vært med. Det er ennå tid å bruke dette temaet for de kretser som ikke har hatt muligheten ennå. Her er mange emner man kan ta opp til diskusjon med kommunene.

KFB utgir tidsskriftet «Trygge samfunn». Et meget godt blad som gir oss mye

god informasjon om beredskap, både fra forsvaret og fra den sivile sektor. Bladet får du gratis og du kan bestille det fra KFBs sekretariat eller ta kontakt med din fylkeskontakt eller hos oss i Beredskapsutvalget.

Ellers merker vi oss at høsten 2016 flyttet KFB fra Skippergata til Bygning 60 på Akershus festning.

ARBEIDSPLAN 2016 -2017

Beredskap i kommunene for 2017 – 2018 ble vedtatt: Datasikkerhet. Dette er vel en av de viktigste beredskapstemaene verden drøfter nå. Det blir også i år flere gratis konferanser. Totalforsvarskonferansen ble avviklet 27. april. I år vil man forsøke å arrangere åpne møter og kurs ute i fylkene i samarbeid med fylkeskontaktene. Så minner vi selvsagt om Egenberedskap.

K&F's FORSLAG TIL ÅRSMØTET

1) «Tilfluktsrom, har vi det i Norge, og hvor finnes de?» Vedtak: Oppfølging av tilfluktsrom tas inn i KFBs Arbeidsplan 2017/2018. Dette kan bli fint for lag og kretser å arbeide med framover. Finnes det tilfluktsrom i din kommune?

2) Forslag til uttalelse – KFBs Årsmøte. Radioaktivt utslipp – Befolkningen må gjøres kjent med. I forbindelse med radioaktivt utslipp av betydning er det viktig at befolkningen i berørte områder får tilførsel av jod. KFB ber om

at våre myndigheter går gjennom sine varslingsrutiner slik at befolkningen i aktuelle områder blir varslet, selv ved lave utslipp uten betydning. Lagre av jodtabletter sikres og informasjon om hvor man kan få dette må gjøres kjent.

VALG

Anita M. Ellingsen (NvKB) ble gjenvalgt som styreleder for 2 år. K&F har nestlederen i styret, Anne Lise Johnsen, som ikke sto på valg i år. For første gang ble to enkeltmedlemmer valgt inn i styret. Signe Øye og Jeanette Juul Jensen. Bjarnhild Hodneland fra K&F ble gjenvalgt som leder av valgkomiteen. Alle valg er med varamedlemmer.

KONFERANSER

Mandag 27.3. var vi samlet i Litteraturhuset for konferanse, denne gang Totalforsvarskonferanse. Flotte forelesere. Møteleder: Geir Helljesen. Under konferansen ble sjef for Heimevernet, generalmajor Tor Rune Raaby, og innsatsleder i Oslo politidistrikt, Thot Langli, tildelt KFBs Beredskapspris for 2016.

For mer informasjon: kfb.no eller K&F's beredskapsutvalg.

Materiell fra Norges Kvinne- og familieforbund

Tilbud!

- ___ Handlenett, sort m/hvitt trykk **kr. 50,-**
- ___ Nett i bomull m/skulderhank, lite, sort m/hvitt trykk **kr. 40,-**
- ___ T-skjorte hvit m/lite farget emblem str XL, XXL **kr. 60,-**
- ___ Aktivitetskalender **kr. 25,-**
- ___ Melodibok **kr. 50,-**
- ___ K&Fs skrivebok m/linjer **kr. 40,-**

Profileringsartikler med emblem:

Norges Kvinne- og familieforbund

- ___ Fuego telysestake 1 stk. kr. 250,- 2 stk. **kr. 450,-**
- ___ Sans vase (Hadeland Glassverk) med K&Fs logo **kr. 350,-**
- ___ T-skjorte sort m/hvitt stort emblem str. L, XL, XXL **kr. 130,-**
- ___ K&F skjerf, hvit m/sort emblem, 34X166 cm. **kr. 130,-**
- ___ Smykkenål i sølv **kr. 480,-**
- ___ K&F-pin **kr. 15,-**
- ___ Lagledernål **kr. 190,-**
- ___ Liten leddlykt med nøkkelring i flere farger **kr. 35,-**
- ___ Lite flagg m/emblem **kr. 50,-**

Studieplaner registrert i Studieforbundet næring og samfunn

- ___ Prinsipprogrammet inkl. studieplan **kr. 100**

Skrivepapir, konvolutter o.l. m/emblem: Norges Kvinne- og familieforbund

- ___ Skrivepapir m/emblem A4, farger, 50 ark **kr. 100,-**
- ___ Møteplakat, A4, 4 farger 50 stk. **kr. 100,-**
- ___ Konvolutter m/emblem C5 format, 50 stk. **kr. 60,-**

Hefter, bøker, trykksaker

- ___ Jubileumsboken "Arbeid for likeverd gjennom 100 år", Lene Søgaard Gloslie **kr. 300,-**
- ___ Diktsamling, "Hold drømmen levende", Helene Freilem Klingberg **kr. 130,-**
- ___ Bok, "Gøy på landet", Anne Enger **kr. 95,-**
- ___ Bok, "...og rommene var så tomme at musene gikk med sørgeslør", M. Bolstad: **kr. 80,-**
- ___ Vedtekter **kr. 25,-**
- ___ Verktøykassen, (tidl. Tillitskvinnemappen) hele **kr. 150,-**
- ___ Verktøykassen, (tidl. Tillitskvinnemappen) innhold **kr. 90,-**
- ___ Verktøykassen, (tidl. Tillitskvinnemappen) perm **kr. 60,-**
- ___ Tillitskvinnebevis **kr. 5,-**
- ___ Diplom, A4, **kr. 15,-**
- ___ Plakat m/emblem 50x65 cm. **Gratis**
- ___ Abonnement på Sentral-og Landsmøteprotokoller (pr. år) **kr. 275,-**
- ___ Gaveabonnement: Kvinner & Familie (pr. år) **kr. 150,-**
- ___ Årbok fra K&F **kr. 150,-**

Informasjonsmaterieil

- ___ Tidligere numre av medlemsbladet **Gratis**
- ___ Folder "Fremtiden - et felles ansvar" (Ny oppdatert versjon **Gratis**)
- ___ Innmeldingsskjemaer **Gratis**

Frakt kommer i tillegg på alle bestillinger.

Navn/lag:

Adresse:

Postnr./-sted:

Vi ber om å motta materialet innen:.....

KUPONGEN SENDES:

Norges Kvinne- og familieforbund
Stortingsgaten 12
0161 Oslo

Tlf.: 22 47 83 80

E-post: post@kvinnerogfamilie.no

Liten led-lykt

med nøkkelring. Nå i flere farger.
Pris **kr. 35,-** kroner. Porto kommer i tillegg.

Hvitt skjerf med logo

Skjerfet er laget av hvit silke og har K&Fs logo påsatt i sort, behagelig å ha på både sommer s om vinter, **pris kr. 130,-**

K&Fs T-skjorte

T-skjorte i 100% kjemmet bomull, sort med godt synlig emblem i hvitt. Finnes i str. L XL og XXL.
Kr. 130,-

Sans Vase

135 mm. **Kr. 350,-**

med K&Fs logo

**Kun
kr. 50,-**

K&Fs Handlenett

Kjøp K&Fs handlenett og støtt forbundet samtidig som du sparer miljøet for plastnett fra butikken! **Kun kr. 50,-**
Vi har rikelig av disse på lager.

Fuego telysestake

1 stk. **kr. 250**, 2 stk. **kr. 450,-**

Smykkenålen

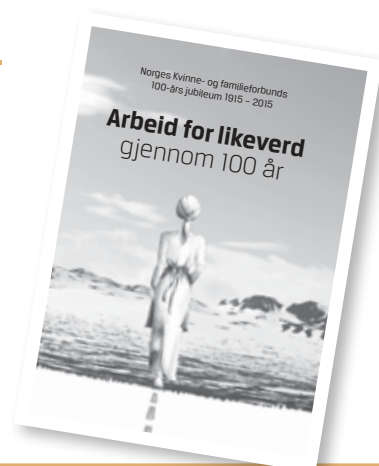
Pris **kr. 480,-**

Diktsamlingen "Hold drømmen levende" til **kr. 130,-**
"... og rommene var så tomme at musene gikk med sørgeslør" til **kr. 80,-**

Jubileumsboken

Jubileumsboken "Arbeid for likeverd gjennom 100 år" til **kr. 300,-**

Se forøvrig alle våre varer i nettbutikken vår på hjemmesiden.

Liste over K&Fs tillitskvinner

Sentralstyret

Forbundsleder

Elisabeth Rusdal
Skogveien 41, 1368 Stabekk
Tlf. 913 28 164 (mob)
E-post: elisabeth@kvinnerogfamilie.no

Nestleder

Sonja Kjølraug
Holteigveien 17, 6854 Kaupanger
Mob: 975 15 971
E-post: sonja@kvinnerogfamilie.no

Nestleder

Wenche Rolstad
Skarimoen 32, 2760 Brandbu
402 44 896 (mob)
E-post: wenche@kvinnerogfamilie.no

Medlem

Christine Andreassen
Walemsviksv. 25, 5164 Laksevåg
Tlf. 55 34 60 04 (p) 950 41 886 /
952 23 748 (mob)
E-post: christine.andreassen@outlook.com

Medlem

Edel Mikkelsen
Flotmyrgaten 149, 5527 Haugesund
Tlf. 52 73 70 67 (p) 906 27 735 (mob)
E-post: emikk@online.no

Medlem

Anne Margrethe Eggestøl
Beisvågvegen 103, 7810 Namsos
Tlf. 916 93 920 (mob)
E-post: anne.eggestol@ntebb.no

Medlem

Oddlaug Hovdenak
Åsleet 45, 6456 Skåla
Tlf. 951 24 753 (mob)
E-post: oddlaug.hovdenak@hotmail.com

1. varamedlem

Elin Hvidsten
Bekkjarvikveien 24, 5114 Tertnes
Tlf. 915 84 287 (mob)
E-post: elin.hvidsten@live.no

2. varamedlem

Inger Berger
Ekkilsøyveien 72, 6530 Averøy
Tlf. 976 14 248 (mob)

Kretsledere

Akershus

Solvor Larsen, Slorattoppen 154, 1405 Langhus
E-post: solvor68larsen@gmail.com
E-post til Akershus krets: akershuskrets@gmail.com
Tlf: 64 86 64 74 (p) 97 09 91 04 (m)

Aust-Agder

Postkontakt
Else Marie Holm
Bergstø 10 C, 4790 Lillesand
E-post: elsemarieang@gmail.com
Tlf: 37278688/95098100

Bergen og Midthordland

Eldbjørg Gunnarson
Morviklien 23
5124 Morvik
Tlf.: 97 98 37 91/55 53 11 94
E-post: eldbgu@online.no

Finnmark

Postkontakt Hedvig Hansen
Postboks 142, 9770 Mehamn
E-post: hansenhedvi@gmail.com
Tlf: 95 18 35 28 (m)

Hedmark

Anne Lise Bryhn
Mogopveien 23, 2409 Elverum
E-post: anli-bry@online.no
Tlf: 62 41 70 53 / 45 25 46 21

Hordaland

Sigrunn Strøm
PB. 6, 5318 Strusshamn
E-post: sigrunn.strom@gmail.com
Tlf: 56 14 24 95/95 94 32 13

Hålogaland

Gunn Evjen
Evjenveien 386
8056 Saltstraumen
Tlf.: 94 83 11 12
E-post: gunnda@live.no

Nordmøre

Anne-Lise Johnsen
Anlegget, 6494 Vevang
E-post: anlijohnsen@gmail.com
Tlf: 41 24 86 64

Nord-Trøndelag

Anne M. Eggestøl
Elvalandet, 7810 Namsos
E-post: anne.eggestol@ntebb.no
Tlf: 91 69 39 20

Oppland

Postkontakt
Elin B. Hansebråten
Fjellheimvegen 30, 2890 Etnedal
E-post: elinhansebraaten@yahoo.no
Tlf: 45 66 67 23

Oslo

Liv Aasa Holm,
Sørkedalsveien 210,
0754 OSLO
E-post: livaaaholm@gmail.com
TLF: 95 16 35 24

Rogaland

Ingebjørg Rasmussen
Anton Brøggergate 15, 4041 Hafrsfjord
E-post: rasmussen.ingebjorg@gmail.com
Tlf: 51 55 62 51 (p) 98 82 40 18 (m)

Sogn og Fjordane

Aina Alfredsen Førde
Ytrehus, 6723 Svelgen
E-post: ain-f@online.no
Tlf: 47 33 75 65 (m)

Sunnmøre og Romsdal

Ingrid Sandøy
Kyrkjevegen 19
6484 SANDØY
41 19 09 30
i-sandoy@frisurf.no

Sør-Trøndelag

Randi H. Hindseth,
Utigard, Hindseth,
7340 Oppdal,
E-post: randi@hindseth.no
sortrondelagkogf@gmail.com
Tlf: 99 74 35 19

Vest-Agder

Postkontakt
Eva Ousbey
Neseveien 38, 4514 Mandal
E-post: ousbey@online.no
Tlf: 38 26 58 00

Vestfold

Anne-Lene Spanthus
Utheimgt. 9, 3181 Horten
E-post: als@jobbdirekte.no
Tlf: 91 59 99 79

Kom.-/utvalgsledere: Valgkomiteen

Leder
Anne Enger
Fjellveien 70, 3518 Hønefoss
Tlf. 911 79 287
E-post: a-enger2@online.no

Kontrollkomiteen

LEDER
Kristin Hansen
Tlf 90564730
Munkerudåsen 22 E, 1165 Oslo
E-post: krihan6@online.no

Prinsippprogramkomiteen

Leder
Edel Mikkelsen
Flotmyrgaten 32
5527 Haugesund
Tlf.: 906 27 735
E-post: emikk@online.no

internasjonalt utvalg

Leder
Anne Marit Hovstad
Fjæreveien 161, 4885 Grimstad
Tlf: 37 04 14 48 (p) 95 87 79 09 (m)
E-post: annemarit@hovstad.com

PROSJEKTLEDER
Kristin Hansen
Munkerudåsen 22 E, 1165 Oslo
Tlf 90564730
E-post: krihan6@online.no

Beredskapsutvalget

LEDER
Bjarnhild Hodneland
Torvli 7, 5122 Morvik
E-post: bjhodneland@gmail.com
Tlf: 55 18 64 93 (p) 92 89 31 55 (m)

Nordens Kvinneforbund

2. representant
Sonja Kjørlaug
Holteigveien 17, 6854 Kaupanger
E-post: sonja@kvinnerogfamilie.no
Tlf: 97 51 59 71 (m)

ACWW representant

Christine Andreassen
Walemsviksv. 25, 5164 Laksevåg
Tlf. 55 34 60 04 (p) 950 41 886 /
952 23 748 (m)
E-post: christine.andreassen@outlook.com

Kvinner Frivillige Beredskap

Postboks 1550 Sentrum
0015 Oslo
Besøksadresse:
Bygning 60, Akershus festning.

Fokus

Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål
Storgata 11, 0155 Oslo
E-post: fokus@fokuskvinner.no
Tlf: 23 01 03 00

Studieforbundet næring og samfunn

Postboks 9388 Grønland, 0135 Oslo
Epost: post@naeringogsamfunn.no
Tlf: 22 17 66 00

Flyttet siden sist? Husk å sende oss din nye adresse.

Hotellavtaler

Norges Kvinne- og familieforbund kan nå tilby flere gode hotelltilbud til våre medlemmer.

Hos Scandic-kjeden er det inngått en avtale som gir inntil 10% rabatt på enkeltovernattinger. Det kan forekomme kampanjepriser som gir lavere pris enn avtalepris. Da lønner det seg selvfølgelig å bruke denne. Prisene vil variere mellom hotellene. Det gis rabatterte pris for konferanser. Be om tilbud. Avtalen gir også gode priser på Scandic hotell i Sverige og Danmark. For booking må eget avtalenummer benyttes.

Forbundet har også et samarbeid med Thon Hotels. Her gis det rabatterte priser på inntil 21% ved Business Deal. Det vil si at bookingen må gjøres på internett med eget avtalenummer. Ved konferansebooking må bookingen gå via våre kontaktpersoner.

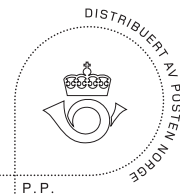
For alle avtalene gjelder krav om å benytte forbundets avtalenummer. Dette får du ved henvendelse til sekretariatet eller til ditt lokallag. Fullstendig informasjon om avtalen ligger på lukket side på vår hjemmeside: www.kvinnerogfamilie.no

ABONNER PÅ MEDLEMSBLADET 3 UTGAVER I 2017

Kun
kr 150.-

B-Economique
NORGE

Returadresse: Norges Kvinne- og familieforbund, Stortingsgata 12, 0161 Oslo

Dette er Norges Kvinne- og familieforbund

Som medlem får du:

- Tilbud om advokatbistand
- Rabatt på hotellovernatting.
- Medlemsbladet Kvinner & Familie 3 ganger i året
- Tilbud om kurs, konferanser, reiser mm. gjennom ditt lokallag/krets

Ditt medlemskap er viktig!

Våre arbeidsområder er:

- Husmorvikar
- Innføring av skolemat over hele landet
- Fødetilbudet – økt utdanning av jordmødre
- Integreringsarbeid og aktiviteter lokalt

Synes du at en av de aller viktigste oppgavene i samfunnet er å gi barna et godt å trygt oppvekstmiljø? Og vil du gjerne ha mer tid til barna dine uten at det går utover økonomi og yrkeskarriere? Da kan Norges Kvinne- og familieforbund være noe for deg!

Målet er samfunnspåvirkning i kvinne og familiepolitiske spørsmål nasjonalt og internasjonalt.

Våre satsningsområder er: Kvinnepolitikk • Familiepolitikk • Miljø- og forbrukerpolitikk • Internasjonalt samarbeid

Jeg ønsker medlemskap i Norges Kvinne- og familieforbund

Klipp ut

NAVN:

FØDSELSÅR

ADRESSE:

POSTNR.-/STED::

LOKALLAG:

KRETS:

E-POST:

TELEFON:

INNMELDINGEN SENDES:

Norges Kvinne- og
familieforbund
Stortingsgata 12,
0161 Oslo
Tlf.: 22 47 83 80